

יז ושם ירושלים

גיליון 54, קיץ תשס"ט, 2009

ביקור היסטורי של האפיפיור ביד ושם

(עמ' 2-5)

"קדיש"

התזמורת הפילהרמונית מנגנת
את סימפוניה מספר 3 של ברנשטין
עם ד"ר שמואל פיזאר

(עמ' 12-13)

בהוצאת
רשות הזיכרון לשואה ולגבורה

יו"ר המועצה: הרב ישראל מאיר לאו

סגני יו"ר המועצה:

ד"ר יצחק ארד

פרופ' אלי ויזל

ד"ר ישראל זינגר

יו"ר ההנהלה: אבנר שלו

מנכ"ל: נתן איתן

ראש המכון הבין-לאומי

לחקר השואה: פרופ' דוד בנקיר

ההיסטוריון הראשי: פרופ' דן מכמן

יועצים אקדמיים:

פרופ' יהודה באואר

פרופ' ישראל גוטמן

חברי הנהלת יד ושם:

לינדה אולמרט, עדנה בן-חורין, אברהם דובדבני,

מתיתיהו דרובלס, משה העליון, עו"ד שושנה וינשל,

אלי זבורבסקי, דודי זילברשלג, ציפי ליבני, יחיאל לקט,

עו"ד שלי (שלמה) מלכה, שלומית עמיחי,

חיים צ'סלר, ברוך שוב, אפי שטנצלר, אמירה שטרן,

עו"ד דב שילנסקי

מערכת כתב העת

עורכת ראשית: איריס רוזנברג

עורכת בפועל: לאה גולדשטיין

חברי מערכת:

יפעת בכרך-רון

דבורה ברמן

סינטיה וורוצלבסקי

סוזן ויסברג

אסתי יערי

רכזת מערכת: לילך תמיר-איטח

עריכת הלשון: פנינה לוי

תרגום: עמיר וולף, חבר מתרגמים בע"מ

סיוע:

אלכסנדר אברהם, אגני אייזן, שיעה בן יהודה,

פרופ' דוד בנקיר, רחל ברקאי, רואי גרין, עמיר וולף,

הלל סולומון, דניאלה ענבר, לימור קארו, אוסי קופפר

צילום: יוסי בן דוד, יצחק הררי

הפקה: מפעלי כתר בע"מ

עיצוב: סטפני ורותי עיצוב

כתב העת מתפרסם בסיוע קבוצת עזריאלי.

ISSN 0793-6974

©אפשר לצטט תוך ציון המקור.

רשות הזיכרון – יד ושם
נתמכת בפעולותיה על ידי

משרד החינוך

וועידת התביעות

ביקור היס

לאה גולדשטיין

■ ב-11 במאי 2009 ביקר האפיפיור בנדיקטוס ה-16

ביקור היסטורי ביד ושם, ביום הראשון של ביקורו בארץ. כמו הביקור של קודמו האפיפיור יוחנן פאולוס השני במרס 2000, הביקור של בנדיקטוס ה-16 נערך באוהל יזכור, ובו הוא השתתף בטקס התייחדות ואזכרה, נשא דברים ולחץ את ידם של שישה ניצולי שואה ושל חסיד אומות העולם.

יושב ראש הנהלת יד ושם אבנר שלו קיבל את פני האפיפיור עם הגיעו ליד ושם, והאפיפיור לחץ את ידיהם של נשיא המדינה שמעון פרס, יושב ראש הכנסת ראובן ריבלין ויושב ראש מועצת יד ושם הרב ישראל מאיר לאו. לפני הטקס קיבלו את

מי ייתן ושמות הקרבנות האלה

לא יישכחו לעולם!

מי ייתן ולעולם לא יכחישו

את סבלם, לא ימעיטו בערכו

או ישכחוהו!

האפיפיור בנדיקטוס ה-16, יד ושם,

11 במאי 2009

פניו שר החינוך גדעון סער, שר הרווחה יצחק (בוז"י) הרצוג, שר התיירות סטס מיסד'ניקוב, שר ההסברה והתפוצות יולי אדלשטיין, סגנית השר לענייני גמלאים לאה נס, ראש העיר ירושלים ניר ברקת ותורמי יד ושם יוסי ודנה הולנדר ומרקוס כ"ץ. בטקס נכחו גם מזכיר המדינה של הוותיקן הקרדינל טרסיסיו ברטונה ומשלחת מהוותיקן, ניצולי שואה וידידי יד ושם מרחבי העולם.

בנאומו באוהל יזכור, בשידור ישיר לרחבי העולם, דיבר האפיפיור על חשיבותו של זיכרון קרבנות השואה ועל זהותם הגלומה בשמותיהם. עוד הוא הדגיש את חוסר הלגיטימיות של הכחשת השואה. האפיפיור הביע כבוד וחמלה לקרבנות: "הכנסייה הקתולית [...] מרגישה חמלה עמוקה כלפי הקרבנות הנזכרים כאן [...] אני מודה מעמקי נשמת לאלוהים ולכם על ההזדמנות לעמוד כאן בדממה: דממה לזכור, דממה להתפלל, דממה לקוות".

לאחר נאומו של האפיפיור העניק לו יושב ראש מועצת יד ושם הרב לאו שי: פקסימיליה של ציור של האמן היהודי פליקס נוסבאום שנרצח בשואה

תוכן עניינים

ביקור היסטורי של האפיפיור ביד ושם ■ 5-2

בית כנסת במחנה ■ 5

רפליקה של יצירתו של פליקס נוסבאום

הוענקה לאפיפיור

חינוך ■ 8-6

מסורים לחינוך ■ 6

פרסי יד ושם למפעלים חינוכיים תשס"ט

"בשביל הזיכרון" – השנה הראשונה

במתכונת החדשה ■ 7

אירועי יום הזיכרון לשואה ולגבורה בבית הספר

המרכזי להוראת השואה ■ 7

תכניות חינוך לנוער ערבי-ישראלי ■ 8

חדש בבית הספר הווירטואלי ■ 8

תמונות למחשבה ■ 9-8

סדנה בין-לאומית על תצלומים מתקופת השואה

מחזקים את הזהות היהודית ■ 10

תכנית מקיפה רב-שנתית לדוברי רוסית

פרסומים חדשים ■ 11

"קדיש" ■ 13-12

התזמורת הפילהרמונית מנגנת את סימפוניה

מספר 3 של ברנשטיין עם ד"ר שמואל פיזאר

סדר פסח בבית הכומר ■ 14

חדשות ■ 17-14

ידידים ברחבי העולם ■ 19-18

■ בשער: האפיפיור בנדיקטוס ה-16

מניח זר בטקס זיכרון באוהל יזכור ביד ושם.

טורי של האפיפיור ביד ושם

■ למעלה: יושב ראש הנהלת יד ושם אבנר שלו (מימין) מקבל את פני האפיפיור בנדיקטוס ה-16 בהגיעו ליד ושם, בלוויית הנוצזיו האפוסטולי מונסיניור אנטוניו פרנקו (משמאל). למטה מימין, בטקס באוהל יזכור, בשורה הראשונה מימין לשמאל: אבנר שלו, הנשיא שמעון פרס, האפיפיור, ראובן ריבלין, הקרדינל טרסיסיו ברטונה והרב ישראל מאיר לאו. למטה משמאל, מימין לשמאל: יושב ראש מועצת יד ושם הרב ישראל מאיר לאו, יושב ראש הכנסת ראובן ריבלין והנשיא שמעון פרס מקבלים את פני האפיפיור בהגיעו לאוהל יזכור.

השואה ברחבי העולם. דבריו על השואה בביקורו בארץ נושאים את קריאתו לעולם לכבד את קרבנות השואה ואת הניצולים ולהתחייב לערכים האנושיים הבסיסיים שעליהם מושתת קיום החיים של בני האדם זה בצד זה.

האפיפיור בספר המבקרים של יד ושם: "כי לא כלו רחמיו" (איכה ג, כב).

אף שהאפיפיור לא הזכיר בנאומו את נושאי האנטישמיות וזהות הרוצחים בשואה, ביקורו ביד ושם הוא אירוע חשוב ומשמעותי ויגביר את תודעת

(ראו עמ' 5). אחרי כן קיבל האפיפיור את פניהם של שישה ניצולי שואה – אברהם אשכנזי, רות בונדי, ישראלה הרגיל, דן לנדסברג, אד מוסברג וגיתה קלדרון – ושל חסיד אומות העולם החי בישראל איוואן וראנט' (ראו עמ' 4). בסיומו של הביקור חתם

בביקורו ביד ושם קיבל האפיפיור בנדיקטוס ה-16 את פניהם של שישה ניצולי שואה ושל חסיד אומות העולם

משפחתו. ב-13 במרס 1943 נשלח למחנה פלשוב. הוא עבד במשרדו של מפקד המחנה אשר השקיף על המחנה מלמעלה ונאלץ לחזות ברציחתם של אסירים רבים, בהם בני משפחתו.

ממחנה פלשוב הועבר למחנה מאוטהאוזן שבאוסטריה, שם הוכה כמעט עד מוות בידי אחד השומרים. לאחר שחרורו והחלתו באיטליה שב אד לקרקוב, שם פגש את ססיל, ניצולת שואה וילידת העיר. ב-1951 הם הגיעו לארצות הברית, ואד עשה חיל בעסקיו. חברי האגודה האמריקנית למען יד ושם אד וססיל מוסברג זכו בפרס יד ושם להנצחה על מחויבותם לשימור הזיכרון.

גיטה קלדרון

גיטה קלדרון לבית שמי נולדה בשנת 1926 במונאסטיר שביוגוסלוויה. לאחר שסופחה מקדוניה לבולגריה, ברחו גיטה ושמונה מחבריה מהאזור לקסטוריה שהייתה באזור הכיבוש האיטלקי של יוון, ושם הצטרפו לפרטיזנים אחיה שבתאי וחברה סימו קלדרון. במרס 1944 עצרו הגרמנים את היהודים שנמצאו בקסטוריה ושילחו אותם לאושוויץ ואז לברגן-בלזן ומשם למאוטהאוזן. כשהגיעה למאוטהאוזן, הייתה גיטה באפיסת כוחות. בדצמבר 1948 עלו גיטה ובעלה סימו לישראל עם בתם הבכורה. כיום היא מתגדת בבית החולים לילדים שניידר בפתח תקווה. לגיטה שלושה ילדים, עשרה נכדים וארבעה נינים.

איוואן וראנטיץ'

איוואן (איוווצ'ה) וראנטיץ' נולד בווראבס שביוגוסלוויה בשנת 1927. בספטמבר 1943, לאחר שגרמניה השתלטה על איטליה, הגיעו פרטיזנים יוגוסלבים לאי רב שבים האדריאטי. הם שחררו את היהודים שנכלאו במחנה הריכוז באי וסייעו להם להגיע לטופושקו, אזור בדרום יוגוסלוויה שהיה בשליטתם. איוואן בן ה-17 סייע ליהודים מהרגע שהגיעו. הוא התיידד אתם, מצא להם מקומות מגורים ודאג לכל צורכיהם במסתור. בהסתירו את היהודים ובמעשיו למענם סיכן וראנטיץ' את חייו שוב ושוב. לאחר המלחמה שמר על קשר עם רבים מהיהודים שהציל, בהם ארנה מונטיליו. מונטיליו עלתה לישראל אך המשיכה לשמור על קשר מכתבים רציף עם מצילה. כ-20 שנה לאחר מכן הגיע וראנטיץ' לישראל ונישא לארנה.

ב-1970 הכיר יד ושם באיוואן חסיד אומות העולם. הוענקה לו אזרחות כבוד של מדינת ישראל, ובשנת 1986 הוא מונה ליושב ראש ארגון חסידי אומות העולם המתגוררים בישראל.

האפיפיור בנדיקטוס ה-16 מקבל את פניהם של (מימין לשמאל) חסיד אומות העולם איוואן וראנטיץ' וניצולי השואה רות בונדי, דן לנדסברג, גיטה קלדרון, אברהם אשכנזי, ישראל הרגיל ואד מוסברג.

אברהם אשכנזי

אברהם אשכנזי נולד בסלונקי שביוון בשנת 1939 למשפחה מסורתית ואמידה. לאחר שכבשו הגרמנים את העיר, נאלצה המשפחה לברוח לאתונה בתעודות מזויפות שהשיגה בעזרת ידידים יוונים. באתונה נאלצה המשפחה לעבור ממקום למקום עקב הלשנות וחשש מפני הסגרה. בעזרת המחותר היוונית נמלטה המשפחה מיוון בסירת דיג, הגיעה לטורקיה ואז עברה לסוריה, שם נפגשה עם אנשי ההגנה. בשנת 1944 עלתה המשפחה על רכבת והגיעה לארץ ישראל דרך לבנון. כיום אברהם הוא אדמיניסטרטור בחברת שירות ושיווק. הוא נשוי ליפה, ולהם שני ילדים וחמישה נכדים.

רות בונדי

רות בונדי נולדה בפראג שבצ'כוסלובקיה בשנת 1923. לאחר שכבשו הגרמנים את צ'כיה ב-1939, נכלאה רות בגטו טרזין ובדצמבר 1943 גורשה למחנה אושוויץ-בירקנאו. במחנה היא טיפלה בילדים בגיל הרך שנשלחו לאחר מכן אל מותם. עם שחרורה באביב 1945 ממחנה ברגן-בלזן שקלה רות 35 קילוגרם. היא חזרה לפראג ועלתה לארץ עם הקמת המדינה. בארץ השתלבה בתחומי העיתונות, הכתיבה והתרגום. רות גם נמנית עם מייסדי בית טרזין בגבעת חיים איחוד. היא פרסמה מגוון רב של תרגומים, ספרים ומחקרים היסטוריים וזכתה בפרסים רבים.

ישראל הרגיל

האמנית ישראל הרגיל (הרגינק) נולדה ב-1938 בברודי שבפולין. את אמה של ישראל רצחו

הגרמנים לאחר כיבוש העיר ב-1941. בינואר 1943 רוכזו כ-6,000 יהודי ברודי בגטו. ישראל הוברחה והוסתרה בביתם של בני משפחת מיקלאשווסקי, ידידי המשפחה, ולימים הם הוכרו חסידי אומות העולם. אביה הסתתר בבונקר ואחר כך התגייס לצבא האדום. לאחר סיום המלחמה, כארבע שנים לאחר פרידתו ממנה, מצא את בתו. בנובמבר 1948, לאחר תקופה קצרה בבית ספר עברי ובתנועת גורדוניה, עלו ישראל ואביה קלמן לארץ. האב הלך לעולמו כארבע שנים לאחר מכן.

דן לנדסברג

דן לנדסברג נולד בוורשה שבפולין בשנת 1939 וחי עם הוריו באוטבוק הסמוכה. בדצמבר 1940 הוקם גטו אוטבוק, ודן נכלא בו עם הוריו. בשנת 1942, לקראת חיסולו של הגטו, הועבר לבית יתומים ששכן במנזר יליזבטה הקדושה שבאוטבוק. בבית היתומים הוסתר בזהות נוצרית בדויה במשך כמה חודשים. מהמנזר הועבר דן לכפר במחוז לובלין שבמזרח פולין, שם המשיך לחיות בזהות בדויה בקרב אחת המשפחות בכפר. אמו של דן שרדה בשואה, והוא הושב אליה כמה חודשים לאחר המלחמה. הוא עלה לארץ עם דורותה אשתו בשנת 1965. בארץ עבד בחטיבת ההנדסה של משרד התקשורת, וכן היה אחראי מעבדה לפרויקטים בפקולטה להנדסת חשמל בטכניון.

אד מוסברג

אד מוסברג נולד בקרקוב שבפולין בשנת 1926. עם הקמת גטו קרקוב במרס 1941 גורשו אליו אד ובני

בית כנסת במחנה

רפליקה של יצירתו של פליקס נוסבאום הוענקה לאפיפיור

יהודית שן-דר ואליעד מורה-רוזנברג

■ ראשיתה של היצירה במתווה שרשם פליקס נוסבאום מיד לאחר בריחתו ממחנה גירס לבריסל. לאחר שנים רבות שבהן התמודד ביצירתו עם נושאים

הבוהק הלבן של הטליתות הוא נקודת האור היחידה באפלה השלטת. רק בצל הטלית האור נותר, והטלית העוטפת והמגנה חושפת את שבריריותו של מי שמחפש את אלוהיו גם במקום שבו נשלל ממנו משכן תפילה

אוניברסליים, בפעם הראשונה האמן מתמקד בזהותו היהודית. לאחר שסומן כיהודי ובשל כך נשללה חירותו, הוא מבין לאשורה כי הוא משויך לקהילתו. האמן האוניברסלי שהאמין בכוחה של היצירה נהפך לאמן יהודי בעל כורחו.

בציור קבוצה מאוגדת של ארבעה גברים עטופים בטלית העומדים בתפילה לפני צריף מחנה שהיה

לבית כנסת, אך דמות אחת ניצבת בודדה, מופרדת מהציבור. נראה כי זו דמותו של האמן, מי שעדיין מהסס ותוהה אם מקומו בין המתפללים. האם גם הוא שם את מבטחו באלוהי ישראל, מי שבני עמו יכולים לחסות בצל רחמיו וישועתו? הבוהק הלבן של הטליתות הוא נקודת האור היחידה באפלה השלטת. רק בצל הטלית האור נותר, והטלית העוטפת והמגנה חושפת את שבריריותו של מי שמחפש את אלוהיו גם במקום שבו נשלל ממנו משכן תפילה. שמי הבוקר מעל לעדת המתפללים מאיימים באור אפור, השמש נסתרת מעין המתבונן בעננה שחורה, ולציור כולו אווירה אפוקליפטית. ומעל הצריף הדל

ביוני 1944, בעקבות הלשנה, נעצרו בני הזוג. החזון האפוקליפטי שביצירה היה למציאות

העורבים במעופם אלי טרפם מדגישים כי נוסבאום הבין לאשורו את האיום על חייו. כך גם הפריטים הפזורים על החול מצביעים על קשיי הקיום האנושי

במחנה: חוט תיל מבהיר שמקום בית הכנסת הוא מקום מאסר, עצם ערומה מבושר וקופסת שימורים מסמלות את הרעב, והנעל העזובה היא כל שנותר ממי שהיו שם ואינם עוד.

פליקס נוסבאום נולד באוסטריה שבגרמניה, למד אמנות בהמבורג ובאקדמיה לאמנות בברלין, ועם עלות הנאצים לשלטון גזר על עצמו חיי נדודים. הוא ביקש מקלט בבלגיה עם בת זוגתו, האמנית פלקה פלאטק, וחי במחבוא לאחר בריחתו ממחנה גירס. אף שחי במסתור, הוא יצר יצירות רבות וביטא בהן את גורלו ואת גורל אחיו היהודים הנרדפים. ביוני 1944, בעקבות הלשנה, נעצרו בני הזוג ושולחו ביולי בטרנספורט האחרון מבלגיה לאשוויץ, שם נרצחו. החזון האפוקליפטי שביצירה היה למציאות. יצירותיו שנותרו מאחור הן עדות להתמודדותו של אמן יהודי עם הגורל שנחרץ בידי הקלס. כל עוד מכחולו בידו יצר נוסבאום למען הדורות שאחריו מסמך נדיר בעצמתו המתעד את הנרדפות ואת השאלות הקיומיות שהתמודדו עמן רבים מבני עמו בתקופה האפלה.

יהודית שן-דר היא סגנית המנהלת והאוצרת הבכירה לאמנות באגף המוזאונים, ואליעד מורה-רוזנברג היא אוצרת לאמנות באגף המוזאונים.

ביקור האפיפיור בנדיקטוס ה-16

■ www.yadvashem.org ב-

- שידור חזר ותמליל מלא של נאום האפיפיור
- סרטון הסבר על הציור שהוענק לאפיפיור
- תמליל ועותק סרוק של המכתב שהוקרא בטקס
- גלריית תצלומים
- תת-אתר על ביקורו של האפיפיור יוחנן פאולוס ביד ושם

■ יושב ראש מועצת יד ושם הרב ישראל מאיר לאו (מימין) מעניק פקסימיליה של הציור המפורסם של פליקס נוסבאום בית כנסת במחנה לאפיפיור בנדיקטוס ה-16.

מסורים לחינוך

פרסי יד ושם למפעלים חינוכיים תשס"ט

רינת ריבק-ואגון

המספר את סיפורם וגורלם של אסירי גטו טרזיינשטט. הפרס ניתן לה על השקעתה נוסאת הפרי בהפיכת בית טרזין לאחד ממוסדות ההנצחה החשובים והידועים בארץ.

להחביא את אדית הוא הספר שזוכה השנה בפרס בקטגוריה של ספר המיועד לילדים ולנוער. הסופרת קאת' קייסר היטיבה לעבד לפרוזה לצעירים את את סיפורה האמיתי והנוגע ללב של אדית שוואלב שהוסתרה בתקופת השואה בצרפת.

בקטגוריית עבודות הגמר הוחלט להעניק בין היתר פרס לסרט שהוא פרויקט גמר במגמה ללימודי קולנוע בתיכון המקיף יהוד. הסרט, על פי סיפורה של אידה פינק **משחק עם מפתח**, עשוי בקפידה ובמקצועיות, והבחירה ביידיש לשפת דובריו מעניקה לו נופך של מהימנות ומפיחה בעלילה חיים של ממש.

על תכנית חינוכית שעניינה תולדות יהודי צרפת בשואה קיבל השנה פרס בית הספר על שם בן גוריון בראשון לציון. בתכנית תלת-שנתית ללימודי השואה עסקו תלמידי חטיבת הביניים ב"תווי פניה" הייחודיים של שואת יהודי צרפת באמצעות היכרות מעמיקה עם סיפוריהם של שלושה ניצולי שואה שאת ילדותם עברו בצרפת.

מתורמי הפרסים

הפרסים לתכניות החינוכיות להוראת השואה ולמפעל החיים החינוכי בתחום השואה – קרן משפחת ניימן; הפרסים לעבודות הגמר של תלמידי החטיבה העליונה – הקרן על שם מארק ולובה יובילר ז"ל; הפרס לספר המיועד לילדים ולנוער – סנדרה ברנד לזכר בנה היחיד ברונו ברנד שנספה בשואה; הפרס לתכנית החינוכית העוסקת בתולדות יהודי צרפת בשואה – הקרן לזיכרון השואה בצרפת בשיתוף אגודת עלומים.

הכותבת עובדת במגמה להכשרת מורים בבית הספר המרכזי להוראת השואה.

■ פרחי קציני הים שהפליגו מבית הספר לקציני ים בעכו היו בקהל בטקס הענקת פרסי יד ושם למפעלים חינוכיים בנושא השואה.

■ אניטה טרסי, זוכת הפרס על מפעל חיים חינוכי בתחום השואה

קיבל בית הספר הממלכתי-דתי באלון שבות על תכנית לימודים שעיקרה ילדים בתקופת השואה. את תהליך הלמידה המשמעותי שנפרש על פני כל השנה ביקשו התלמידות להעביר לכל תלמידי בית הספר ועם מחנכת הכיתה אילנה סולטן והמורה לדרמה לאה בריימן העלו מחזה המשלב יסודות מספוריהם של אורי אורלב, מרטה גורן וחנה גופרית.

קטגוריית איש החינוך הוגדרה השנה מחדש – פרס על מפעל חיים חינוכי בתחום השואה. את הפרס הוחלט להעניק לאניטה טרסי שפרשה לא מכבר מניהול מוצלח ורב-שנים של בית טרזין

■ **"בבית הקברות היהודי בסלונקי, אני עוברת על פני המצבות, וכל מצבה מספרת עוד סיפור של רב, היסטוריון, תופרת שמלות, אישה נדיבה, בחור צעיר בגילי שנהרג בתאונה וציור של משאית על מצבתו, שהרי אומרים שהראה לי את מצבתך ואומר לך מי היית".**

תיאור זה כתבה ביומן מסע אחת מפרחי קציני הים שהפליגה לסלונקי עם 65 מחבריה לשכבה בכ"ג יורדי הסירה, בית הספר לקציני ים בעכו. המסע – תשעה ימי הפלגה לכל כיוון ושהות של שלושה ימים בעיר הנמל הציורית – היה שיאו של פרויקט ייחודי ששילב את לימודי הימאות של כיתות י"א עם לימוד שואת יהודי אירופה. על התכנית הייחודית, אופן ביצועה והשפעותיה קיבל בית הספר לקציני ים בעכו פרס מיד ושם בטקס הענקת פרסים למפעלים חינוכיים תשס"ט.

גם השנה בית הספר המרכזי להוראת השואה ביד ושם מביע את הערכתו למפעלים חינוכיים בנושא השואה בהענקת פרסים. הפעילות הענפה בשדה החינוך הולידה השנה שינויים בקטגוריות להגשת מועמדות, ונבחנו גם פרויקטים שרוח עשייתם שונה מבשנים עברו.

בפעם הראשונה נבחנו תכניות חינוך של פרחי הוראה במוסדות להשכלה גבוהה. הוחלט להעניק פרס למכללה לבנות בית וגן בירושלים על פרויקט של תלמידות שנה ג' בתכנית למצוינות על פיתוח והפעלה של מרכז למידה לתלמידים מחטיבות הביניים בבתי הספר בעיר. באמצעות סדנאות ואמצעי המחשה מגוונים הציגו התלמידות את הפרויקט "משפחה בשואה – שורשים, גדיעה וצמיחה".

עוד פרס על תכנית חינוכית בהוראת השואה

"בין שבר להמשכיות" כינוס המורים הארצי השלישי

■ בזמן הדפסת גיליון זה מתקיים בבית הספר המרכזי להוראת השואה ביד ושם כינוס המורים הארצי השלישי בהשתתפות כ-900 מורים ומחנכים מרחבי הארץ. זה הכינוס הגדול ביותר שנערך בישראל בתחום הוראת השואה. נושא הכינוס הוא "בין שבר להמשכיות", ובו מתקיימים פגלים, עשרות סדנאות, הצגות וסדורים. המשתתפים דנים במגוון סוגיות של הוראת השואה לדור הבא. במרצים וחברי הפגלים: נשיא

אביהו רון ופרופ' אליעזר שביד. הכינוס נערך במעמד שר החינוך גדעון סער, ראש העיר ירושלים ניר ברקת, מנכ"ל משרד החינוך שמשון שושני ויושב ראש ארגון המורים רן ארז ומתקיים בשיתוף ארגון המורים ונתמך בתרומות של משפחת אדלסון וועידת התביעות. כתבה מלאה תפורסם בגיליון הבא, בסתיו 2009.

בית המשפט העליון בדימוס פרופ' אהרון ברק, יושב ראש מועצת יד ושם הרב ישראל מאיר לאו, יושב ראש הנהלת יד ושם אבנר שלו, סגנית מנהלת אגף המוזאונים ביד ושם יהודית שן-דר, המנהלת הפדגוגית של בית הספר המרכזי להוראת שואה שולמית אימבר, פרופ' יהודה באואר, פרופ' אלחנן יקירה, ד"ר אריק כהן, ד"ר דניאל נדב, פרופ' דינה פורת, אסתר פרבשטיין, פרופ' חנה יעוז קסט, ד"ר

"בשביל הזיכרון" - השנה הראשונה במתכונת החדשה

ד"ר אסף ידידיה

היו השתקפות לבטי הזהות היהודית ביומנים בני התקופה, הזהות היהודית של יוצאי גרמניה שהיגרו לארץ ישראל בעקבות עליית הנאצים לשלטון, התמודדותם של יהודים דתיים עם שאלות של השגחה אלוהית ובחירת עם ישראל וזהותם היהודית של ילדים שהוסתרו במלחמה אצל משפחות נוצריות ובמנזרים. במדור "מגנזי ארכיון יד ושם" פורסמו קטעים מהתרגום של החיבור 4580 לסופר היידי מגטו ורשה יהושע פרלה, ובו המחבר מתמודד עם זהותו היהודית והאנושית.

הגיליון השלישי יצא לאור ביולי 2009, לרגל הכינוס הארצי השלישי למורים של בית הספר, ועוסק בנושא הכינוס "בין שבר להמשכיות". הנושאים של מאמרי הגיליון הם השפעת השואה על הדמוגרפיה היהודית, שיקום הקהילות היהודיות במערב אירופה לאחר השואה, המשמעות הדתית של השואה בהגותם של אמיל פקנהיים ואירווינג גרינברג וייצוג מאורעות השואה באמנות בת הזמן. המדור "מגנזי ארכיון יד ושם" מביא קטע מגיליון הראשון של העיתון היידי **אונדזער שטימע** (קולנו) שיצא לאור במחנה העקורים ברנ-בלזן לאחר השחרור. הקטע מייצג את ראשית התמודדותם של הניצולים עם המתח שבין שבר להמשכיות.

כתב העת יוצא לאור בזכות תמיכתם הנדיבה של בני הזוג דנה ויוסי הולנדר.

הכותב הוא מרכז המערכת של בשביל הזיכרון.

בתקופת השואה. במדור "מגנזי ארכיון יד ושם" הובאו מסמכים מרתקים של המחנך ומנהל עליית הנוער בווינה אהרון מנצ'ר.

הגיליון השני יצא לאור במרס 2009 ועסק בזהות יהודית בתקופת השואה. הנושאים של מאמרי הגיליון

■ כתב העת "בשביל הזיכרון", במתכונתו החדשה, יוצא לאור כשלוש פעמים בשנה. המגמה להכשרת מורים של בית הספר המרכזי להוראת השואה ביד ושם מפיקה את כתב העת, ופרופ' גיא מירון עורך אותו.

בשביל הזיכרון מיועד בראש וראשונה למורים המלמדים במערכת החינוך, וכן לסטודנטים ולשוחרי דעת אחרים. כל גיליון מיוחד לנושא אחר, ומוציג בו מגוון נקודות מבט היוצרות תמונה רחבה ומורכבת של הנושא. עוד מתפרסמים בכתב העת הצעות למערכי שיעור במדור "בשביל החינוך" מאת שני לוריא ויעל ריצ'לר-פרידמן, מקורות ייחודיים ולא מוכרים מארכיון יד ושם וסקירה של ספרים חדשים.

אחת המטרות בחידוש כתב העת היא ללוות את המורים המשתלמים בקורסים של בית הספר המרכזי להוראת השואה ואת המורים המלמדים במערכת החינוך. **בשביל הזיכרון** גם מקנה למורים כלים נוספים לעבודה עם תלמידים בגילים שונים.

הגיליון הראשון יצא לאור בנובמבר 2008 ועסק בהנהגות יהודיות בתקופת השואה, הן הנהגות רשמיות (יוזברטס) הן הנהגות חלופיות. מאמרי הגיליון עסקו בנושאים האלה: דמותו של יושב ראש היודנט של גטו לודז' מרדכי חיים רומקובסקי, תנועות הנוער כמנהיגות חלופית במזרח אירופה, הנהגה רבנית במזרח אירופה, תפקידם של רופאים יהודים בגטאות מזרח אירופה והנהגה נשית בגרמניה

אירועי יום הזיכרון לשואה ולגבורה בבית הספר המרכזי להוראת השואה

קרן דהן, רינה קצובר, אסנת דדון ודפנה גלילי

בספר **רציתי לעוף כמו פרפר**. התלמידים גם סיירו באתר יד ושם, וברחבת בית הספר הוצגו הציורים שציירו לכל אורך התהליך. בעקבות המכתבים שכתבו לה המשתתפים, הגיעה חנה למרכז לשיקום נוער ביום הזיכרון וענתה על כל המכתבים.

בשעות הצהריים של יום הזיכרון פקדו יותר מ-500 בני נוער מתנועות הנוער בארץ את יד ושם ליום פעילות מיוחד שהוכן למענם. החניכים השתתפו בסיור באתר ובסדנה בבית הספר בנושא "מקומן של תנועות הנוער לפני המלחמה ובמהלך המלחמה", כל זאת בזיקה למקומן בחברה הישראלית כיום. בשיאו של היום השתתפו החניכים **בעצרת תנועות הנוער הארצית** בבקעת הקהילות במעמד שר החינוך גדעון סער, לסיכום התהליך החינוכי-ערכי שעברו החניכים ביום הזיכרון.

הכותבות עובדות במגמת ההדרכה בבית הספר המרכזי להוראת השואה.

■ שר החינוך גדעון סער נושא דברים ביום הזיכרון בעצרת תנועות הנוער הארצית ביד ושם.

ילדי רמת גן על שם שמואל גוגול ז"ל והוצגו קטעי משחק על חייו.

בפרויקט "מפגש עולמות" נפגשו צוות בית הספר ותלמידי מרכז לשיקום נוער בירושלים המכשיר בני נוער בעלי מוגבלויות. את המפגשים ואת תהליך הלמידה ליווה סיפורה האישי של חנה גופרית המתועד

■ השנה, כבכל שנה, התקיים בליל יום הזיכרון לשואה ולגבורה רב-שיח ביד ושם בכותרת "רסיסי ילדות – ילדות ונעורים בתקופת השואה". בשיחה מרתקת שיתפו הסופרת אלונה פרנקל, השחקנית ליא קניג והשחקן שמואל (שמוליק) שילה את הקהל באולם ובבית (רב-השיח שודר בשידור חי בגלי צה"ל) בחוויות הכואבות והמרגשות שהיו חלק בלתי נפרד מתהליך התבגרותם. הפסיכיאטר ד"ר הנרי שור ליווה את סיפורי הדוברים בהסבריו המקצועיים, ויושב ראש הנהלת יד ושם אבנר שלו, בן למשפחה שאיבדה מיקירה בשואה, סיפר על חוויותיו האישיות ועל תובנותיו המקצועיות בעיצוב זיכרון השואה בארץ ובעולם. האמנים אוהד קוסקי ורועי הדס הלחינו ושרו את **חלום**, שירו של אברמק קופלביץ', ילד מגטו לודז' שנרצח במחנה אושוויץ.

במהלך יום הזיכרון פעל בבית הספר **המרכז הקהילתי הפתוח**, ובו השתתפו קבוצות בסיורים מומחזים ובסדנאות ופגשו אנשי עדות. במופע המרכזי בכיכר המשפחה ניגנה תזמורת מפותחות הפה של

ד"ר דניאל עוזיאל

■ שורת תצלומים הגיעו לארכיוני יד ושם בשנים הראשונות לקיומו עם מידע מועט עליהם, ולפיו הם מתעדים את שיפוץ בית הכנסת הגדול ברחוב הרצוג מקס במינכן לאחר "ליל הבדולח". בבדיקה שעשו בעת האחרונה מומחים ביד ושם התברר כי זה אחד מבתי הכנסת הראשונים שנהרסו בגרמניה עוד לפני "ליל הבדולח" וכי התצלום מנציח את תחילת הריסתו על ידי רשויות העיר ב-9 ביוני 1938 או זמן קצר לאחר מכן. כלומר הפיגומים שהוקמו סביבו שימשו לעבודות פירוק הבניין ולא לשיפוצו. טעות זו מדגימה היטב את הקשיים המאפיינים עבודה בתצלומים היסטוריים בכלל ובתצלומים מתקופת השואה בפרט.

תצלומים מתקופת השואה הם תיעוד חזותי היסטורי חשוב בחקר השואה ובהנצחת הקרבנות, אולם שימוש בתצלומים אלו בעייתי בגלל מידע לוקה בחסר, ריבוי תיאורים, זיופים ופרשנויות מוטעות. בתחילת חודש מאי 2009 אירח יד ושם סדנה בין-לאומית בנושא צילום ותצלומים בתקופת השואה כדי לדון בבעיות אלו וכדי להגביר את שיתוף הפעולה בין ארגונים המחזיקים בתצלומים אלו. מלבד נציגי יד ושם השתתפו בסדנה נציגים מהארכיון הפדרלי הגרמני, ממוזאון השואה בווינגטון, מבית התפוצות, מבית לוחמי הגטאות, מאתרי הנצחה בצרפת, בגרמניה ובאוסטריה והיסטוריונים. המשתתפים הציגו סוגיות היסטוריות הקשורות לתצלומים כאלה

תצלומים מתקופת השואה הם תיעוד חזותי היסטורי חשוב בחקר השואה ובהנצחת הקרבנות

ואחרים, למשל צילום במחנות ריכוז, אוסף תצלומי הצלם היהודי-גרמני הרברט זונפלד, אוסף תצלומי פוספורט של יהודים ממינכן ואלבום תצלומים פרטי ממחנה שארית הפלטה ברגן-בלזן.

בהרצאות עלו הבעיות הכרוכות בניחוח תוכני של תצלומים, בזיהוי האנשים המצולמים בהם, בהתמודדות עם זיופים, באיסוף מידע עליהם ובהצלבת מידע קיים על תצלומים זהים במקומות אחרים. במושב על מקומם של תצלומים בהנצחת זיכרון השואה תיארו מנהלת אגף המוזאונים ביד

לוני וילק

תכניות חינוך לנוער ערבי-ישראלי

■ תלמידים ערבים-ישראלים ויהודים במשלחת התמ"ת לפולין בסיום במחנה ההשמדה אושוויץ, מרס 2009

הישראלית, מעודדת רגשות של הזדהות ומטפחת הבנה עמוקה יותר של השואה. לדברי מנהלת בית הספר המרכזי להוראת השואה דורית נובק, תלמידים ערבים-ישראלים מגיעים ליד ושם "לא רק כדי להעמיק את לימוד השואה מזווית של אירוע היסטורי אלא גם כדי לבסס את תפיסותיהם באשר למשמעות השואה במודעות הישראלית ולמשמעותה האוניברסלית".

הכותב הוא מתאם הקשרים עם קרנות בבית הספר המרכזי להוראת השואה.

■ על פי סקר שהזמין יד ושם ב-2008, לרגל חנוכת אתר האינטרנט שלו בערבית, 58% מהערבים הישראלים סבורים כי חשוב ללמוד על השואה בבית הספר. אולם מסיבות פוליטיות ובשל קשיים שונים התקשו עד כה תלמידים ערבים-ישראלים ללמוד בסמינרים ובתכניות על השואה בקמפוס יד ושם בירושלים. עם זאת, היות שנושא השואה טבוע בחברה הישראלית והוא נושא חשוב לאנושות בכלל, יד ושם מייחס חשיבות עליונה להעלאת המודעות לשואה במגזר הערבי-ישראלי.

בזכות התרומה הנדיבה של קרן ברכה (ישראל), 81 קבוצות של תלמידים ערבים – כ-1,595 בני נוער – השתתפו בסמינרים מיוחדים בבית הספר המרכזי להוראת השואה ביד ושם בשנה האקדמית 2007-2008.

בסמינרים ובתכניות אלו השואה מוצגת בראש ובראשונה באמצעות סיפורים ממקור ראשון המעניקים פנים אנושיות לסכנה הנובעת מגזענות. כמו כן, בחלק מהפעילות החינוכית, השתתפו בני הנוער בתכנית מיוחדת המציגה חסידי אומות העולם שהם מוסלמים אלבנים.

מחנכים מבתי ספר שהשתתפו בסמינרים ציינו כי התכנית בנתה לנוער הערבי-ישראלי גשר לחברה

חדש בבית הספר הווירטואלי www1.yadvashem.org/education

"עדים וחינוך" - סיפור מצולם של ניצולי שואה

■ הפרויקט "עדים וחינוך" – סיפור מצולם של ניצולי שואה – הוא פרויקט משותף של בית הספר המרכזי להוראת השואה ושל המרכז למולטימדיה באוניברסיטה העברית בירושלים. בפרויקט מצולמים סיפורים של ניצולי שואה לאורך מסלול חייהם: לפני השואה, בשואה ולאחריה. הסרטים מוקרנים לקהל חינוכי מגוון – מורים ותלמידים מהארץ ומחו"ל, אנשי צבא ואנשי חינוך לא פורמלי – ולקהל הרחב. הסרטים מתורגמים לאנגלית, לגרמנית, לספרדית, לרוסית ולצרפתית. הפרויקט מתקיים בתמיכתן האדיבה של קרן משפחת אדלסון ושל ועידת התביעות.

הסרט הרביעי שהופק בפרויקט הוא סיפורה של מלכה רוזנטל. מלכה נולדה בשנת 1934 בסטניסלבוב שבפולין בשם מארישה דולברג, בת בכורה למשפחה משכילה ואמידה. בשנות הכיבוש הגרמני איבדה מלכה את אחיה הקטן ואת אמה. אביה הצטרף לפרטיזנים, ומלכה נמסרה למשפחה פולנית, והיא החביאה אותה במשך שנה וחצי בחבית מתחת לאדמה. לאחר השחרור הייתה מלכה בניצולים שהפליגו על סיפון אניית המעפילים "אקסודוס" ובסופו של דבר עלתה

נעמה שי"ק

ארצה בשנת 1948. היא הכירה את דב רוזנטל, ובשנת 1957 הם נישאו ונולדו להם שתי בנות. מלכה הייתה במשך שנים רבות אזרחית עובדת צה"ל ולאחר מכן עבדה בהוראה. סיפור חייה המרגש תורגם לשפות רבות, והוא מוצג בספרי ילדים ובהצגות תאטרון.

"זיקה" - העיתון המקוון למורים ולמחנכים

■ הגיליון החדש של העיתון המקוון למורים ולמחנכים "זיקה" מיוחד הפעם לתרבות היידיש לפני השואה. בבסיס הגיליון עומדת התפיסה החינוכית של בית הספר המרכזי להוראת השואה ביד ושם שאי אפשר ללמד את השואה בלי להכיר את העולם היהודי המגוון שהתקיים לפניו ואת תרבותו שאבדה. בגיליון כתבה מרכזית שעניינה תולדותיה של תרבות היידיש עד השואה, כתבה על ה"בונד", ריאיון עם הסופר והמתרגם מיידיש לעברית בני מר, רשימה ספרותית על עולמו השירי של אברהם סוצקובר ועוד.

הגיליון הבא של זיקה ייוחד לתרבות היידיש בתקופת השואה ולאחריה, גם כן על פי תפיסתו של בית הספר.

הכותבת היא מנהלת מגמת התקשוב בבית הספר המרכזי להוראת השואה.

סדנה בין-לאומית על תצלומים מתקופת השואה

אופן שילובם בתוכו. ד"ר האבו קנוך, מנהל אתר ההנצחה בברגן-בלזן, תיאר בתיאור כללי את תרבות ההנצחה החזתית, וההיסטוריונית פרופ' היידמרי אול מהאקדמיה האוסטרית לאמנויות הציגה את השימוש בתצלומים במפעלי הנצחה באוסטריה.

אחד הנושאים החשובים שעמדו במרכז הסדנה היה האתגר של סריקה דיגיטלית של מאגרי תצלומים, קטלוגם האלקטרוני והנגשתם לציבור במערכות מידע ממוחשבות, גם באינטרנט, והוצגו מאגרי תצלומי האינטרנט של יד ושם, של הארכיון הפדרלי הגרמני ושל המכון ההולנדי לחקר מלחמת העולם השנייה (NIOD).

"רציתי להודות לכם על כל המאמצים ועל שאירחתם סדנה כל כך מעניינת על תצלומים מתקופת השואה", אמרה גניה מרקון ממוזאון השואה בוויניגטון. "אני בטוחה שכולנו יודעים שזו רק ההתחלה, ואני מקווה שבעתיד נחלוק מידע רב". כדי להמשיך את השיח בנושא וכדי לאפשר למשתתפי הסדנה לשמור על קשר, פתח ארכיון יד ושם פורום אינטרנט מיוחד לנושא הסדנה. הפורום עומד לרשותם של אנשי מקצוע מתחומים שונים, והוא משמש במה לדיון מקצועי בסוגיות שונות של צילום ותצלומים מתקופת השואה.

הכותב הוא מנהל ארכיון התצלומים באגף הארכיונים.

■ בית הכנסת ברחוב הרצוג מקס במינכן לפני מלחמת העולם השנייה: שיפוץ או הריסה?

מקור באגף הארכיונים אפרת קומיסר את תחקיר התצלומים לתערוכה במוזאון לתולדות השואה ואת

ושם יהודית ענבר, האוצרת הבכירה לתצלומים במוזאון נינה שפרינגר-אהרני וראש מדור סרטי

זיהוי תצלומים

ליטל בר

■ פרסום תצלומים רבים מסייע לארכיון יד ושם לזהות את המצולמים, לפענח ולשחזר את הסיפורים שמאחוריהם.

למחרת יום הזיכרון לשואה ולגבורה תשס"ט התקבל בארכיון יד ושם המכתב האלקטרוני הזה: "אני שלומית מושקט [...] במקרה עיינתי בכתבות ליום השואה בעיתון **ידיעות אחרונות**. שם הופיעה כתבה על ילדי אוטבוצק, עם הפניה לתערוכה המקוונת של יד ושם. כשראיתי את התמונה הפותחת של התערוכה, מיד זיהיתי את אבי קרול. התרגשתי, וגם עתה אני נרגשת. יידעתי את בני המשפחה, גם את אבי, ושוחחנו מעט על התקופה".

בעיתון **ידיעות אחרונות** התפרסמה למחרת הכתבה "אני הילדה עם הדובי", ובה סיפרה יעלה

מרינברג כיצד זיהתה בעיתון את תמונת אמה רוזה וורמן-וולף. רוזה, שהייתה בת שנתיים כשהוריה נשלחו לאושוויץ, אומרת על קורותיה בשואה: "הפאזל עדיין מלא חורים. התמונה הזאת מילאה לנו את אחד החורים בפאזל".

אוסף התצלומים של יד ושם הועלה לפני כשנה לאתר האינטרנט של יד ושם. על כמה מהאנשים שבתצלומים יש מידע מזהה, אך רבים אחרים, בהם ניצולים ונספים, אינם מזוהים. חלק חשוב בהנצחת הקרבנות הוא זיהוים – בשם ובתמונה. מי שמזהה את עצמו או אחרים מוזמן להעביר את המידע אל ref@yadvashem.org.il

הכותבת היא ראש מדור ההנגשה באגף הארכיונים.

■ הילדה והדובי: רוזה וורמן-וולף

מחזקים

את הזהות היהודית

תכנית מקיפה
רב-שנתית
לדוברי רוסית

של התכנית החדשה. האורחים השתתפו בטקס אזכרה מיוחד באוהל יזכור עם סגן ראש הממשלה ושר החוץ אביגדור ליברמן, שר ההסברה והתפוצות יולי אדלשטיין, אבנר שלו, ניצולי שואה וחיילים. לאחר הטקס הוסר הלוח מעל שלט ההוקרה לתרומתה של קרן ג'נסיס ליד ושם.

סרטים בשירות איסוף השמות

■ כשהתברר שרק בין רבע לשליש משמות היהודים שנרצחו בשטחים הכבושים של ברית המועצות לשעבר הונצחו במאגר השמות ביד ושם, הבין בוריס מפציר את גודל האתגר שעמד לפניו. מפציר הצטרף ב-2006 לפרויקט של יד ושם לאיסוף ולתייעוד של שמות היהודים שנספו בשטחים הכבושים של ברית המועצות לשעבר כדי להקים מערך לאיסוף השמות באזורים שבהם לא הכירו השלטונות הסובייטים במושג השואה.

"ההנחה, המחקר והתייעוד היו אסורים למעשה", מזכיר מפציר. "רק עם פירוק ברית המועצות בשנת 1990 נוצרו ההזדמנויות הראשונות להחייאת זיכרון השואה". למפציר, שהפיק כ-40 סרטים בנושא השואה, היה ברור שאין דרך מתאימה יותר מהשפה הקולנועית להסביר את חשיבות הנושא ולעורר את הזיכרון. שלושה סרטי תעודה מאפשרים הצצה אל נכחי הזיכרון הכואב. **שם וזיכרון** (20 דקות) מלווה קבוצת ניצולי גטאות ומחנות החיים בישראל בביקורה ביד ושם בדצמבר 2007. **ז'יטומיר – סיפור יהודי** (20 דקות) מספר את סיפורה של גניה סוקולובסקיה שבגיל עשר נמלטה בעת חיסול הגטו בעיר ז'יטומיר, מערבה מקייב. **ביום הזיכרונות של האחים פאלביץ'** (33 דקות) האחים פרידריך ובוריס פאלביץ' מספרים על ילדות בגטו סלוצק שבבלרוס, על חיסולו ועל רצח בני משפחתם. הסרטים בשפה הרוסית, עם כתוביות בעברית ובאנגלית.

"הסרטים נגישים באתר האינטרנט של יד ושם", מסביר מפציר. "הם מספקים מידע והסברים נוספים על הפרויקט, ואנו מקווים שיותר אנשים ברחבי הארצות הדוברות רוסית יצפו בהם".

הכותבת היא מנהלת פרויקט איסוף שמות הנספים בשואה במחלקת קשרי עיתונות ותקשורת שיווקית.

היהודיים יישמרו בקהילות דוברות הרוסית. עד כה העניקה הקרן 30 תרומות ומענקים לגופים שונים, ובהם תגלית, אוניברסיטת מוסקווא, חיל החינוך, "לימוד", תנועת הנוער מכבי והמוזאון היהודי בניו יורק. התרומה ליד ושם מיועדת להפצה ולהעמקה של תודעת השואה בקרב דוברי הרוסית ברחבי העולם, בעיקר בקהילות בברית המועצות לשעבר, בצפון אמריקה ובישראל.

"נושא השואה נוגע לכל יהודי דובר רוסית גם אם הוא או משפחתו לא חוו אותה. הרחבת המודעות והידע על אודות השואה מעניקה מבט מעמיק יותר על ההיסטוריה היהודית, מלמדת אותנו על נקודת המבט הרחבה של היהדות ועשויה לחזק את הזהות היהודית ואת תחושת השייכות לעם היהודי בקרב יהודים דוברי רוסית", ציין מנכ"ל קרן ג'נסיס סטאן פולוביץ'.

הקרן כבר תמכה בפרויקטים רבים של יד ושם: הקמה והרחבה של הפורטל המקוון ברוסית על ידי בית הספר המרכזי להוראת השואה, הוצאתו לאור של **יד ושם – קובץ מחקרים** ברוסית המפרסם מאמרים אקדמיים על אודות השואה בשטחי ברית המועצות לשעבר, הוצאתו לאור של האלבום **אנחנו פה** בשפה הרוסית והפצת חומרים חינוכיים ומידע ברוסית בדפוס ובאינטרנט ועוד.

בתכנית החדשה יהיה גם פרויקט אסטרטגי לשיתוף פעולה עם מחנכים מן החינוך הפורמלי והלא פורמלי בקהילה דוברת הרוסית בישראל כדי להרחיב ולהעמיק את הוראת השואה בבתי ספר ובמרכזים קהילתיים. מדי שנה ייבחרו שתי ערים ששיעור דוברי הרוסית שלהן גבוה, ובהן יקיים בית הספר המרכזי להוראת השואה פעילויות חינוך כגון סמינרים למחנכים, ימי לימוד לתלמידים ביד ושם, ניידות חינוכיות בבתי הספר, הקמת תערוכות, קורסי ערב למבוגרים ופעילויות מיוחדות לניצולי שואה ולווטרנים דוברי רוסית.

במכון הבין-לאומי לחקר השואה ביד ושם תוקם קתדרה מיוחדת להרחבת מחקר השואה בשטחי ברית המועצות לשעבר. יד ושם מתכנן להציג בקרוב שתי תערוכות אמנות בשתי ערים מרכזיות בברית המועצות לשעבר, להוציא אל הפועל פרויקט לאיסוף חומרי ארכיון מתקופת השואה בברית המועצות לשעבר ולהעלות לאינטרנט תצוגה מקוונת של 75 סיפורים ברוסית על חסידי אומות העולם שפעלו שם. ב-12 ביוני הגיעו ליד ושם חברי מועצה ואישים בכירים בקרן ג'נסיס לישיבת הנהלה ולטקס החנוכה

■ בטקס רשמי ב-12 ביוני פתח יד ושם בתכנית מקיפה של ארבע שנים, ומטרתה להגביר את הידע והעניין בנושא השואה בקרב יהודים דוברי רוסית. היוזמה יצאה לפועל בזכות תרומה בסך 4 מיליון דולר של קרן ג'נסיס – קרן פילנתרופית שמטרתה חיזוק הזהות היהודית בקרב יהודים דוברי רוסית. במרכז התכנית יעמדו תחום החינוך והמחקר, ועניינה השואה והזהות היהודית. עוד בתכנית ייאספו מסמכי ארכיון, יפורסמו ספרים ברוסית, יוקם אתר חינוכי ברוסית על השואה ומשמעויותיה, יפותח הפורטל האינטראקטיבי (יחידות לימוד, מסמכים ותצלומים), יוקם תת-אתר מיוחד ברוסית על חסידי אומות העולם שפעלו בשטחי ברית המועצות לשעבר.

"זיכרון השואה הוא מרכיב חשוב בזהות היהודית והישראלית, לכן יש חשיבות יתרה בהשקעת משאבים רבים בהוראת השואה ומשמעותה בקרב צעירים יהודים דוברי רוסית", ציין יושב ראש הנהלת יד ושם אבנר שלו. "לצערנו, בעיקר בשל הנסיבות ההיסטוריות, אין די מחקר על השואה בשטחי ברית

■ מימין לשמאל: סטאן פולוביץ', פטר אוון, אבנר שלו, מיכאיל פרידמן, גרמן חאן, שר החוץ אביגדור ליברמן, שר ההסברה והתפוצות יולי אדלשטיין והיועץ הבכיר ליושב ראש הנהלת יד ושם ארי צוקרמן בטקס הסרת הלוח של קרן ג'נסיס

המועצות לשעבר, והתרומה מקרן ג'נסיס תאפשר התמקדות בהיבט הקריטי הזה.

את קרן ג'נסיס (www.gpg.org) ייסדו בקיץ 2007 מיכאיל פרידמן, גרמן חאן, פטר אוון, אלכס קנסטר וסטאן פולוביץ'. קרן ג'נסיס מחויבת לתרום למוסדות ולהוציא אל הפועל פרויקטים ותכניות אשר מטרתם להבטיח כי הזהות, התרבות, המורשת והערכים

פרסומים חדשים

גבי הדר

■ בעת האחרונה ראו אור שני ספרי מחקר ייחודיים הדנים בנושאים שונים בתכלית זה מזה. עם זאת שניהם בוחנים את זווית הראייה היהודית ועוסקים בנושאים שלא נחקרו דיים, ושניהם מהווים תוספת חשובה למדף ספרי המחקר והעיון בהוצאה לאור של יד ושם.

"אנו יהודי פולין"? היחסים בין יהודים לפולנים בתקופת השואה מן ההיבט היהודי ד"ר חוי דרייפוס (בן-ששון)

"אם עוסקים ביחסים בין פולנים ליהודים, צריך לייחד לכל הפחות כמה מילים על יחסם של היהודים כלפי הפולנים. גם באומללותם היהודים זוכרים את מעשי החסד של הפולנים ואת היד המסייעת המושטת. אבל לעומת זה את העלבון וההשפלות – אשר לא יישכחו – אין הם רוצים לזכור" (אלמוני, גטו ורשה, 1942).

מערכת היחסים בין יהודים לפולנים בתקופת השואה היא אחת הסוגיות הסבוכות והטעונויות ביותר בחקר התקופה. ואולם לעומת המחקרים הרבים העוסקים בשאלת מעורבותן של העם הפולני ברדיפת היהודים ובתגובותיו למעשי הרצח של הגרמנים על אדמתו, מעט מאוד נכתב על תפיסת היהודים את

סביבתם הפולנית בשואה: האם ראו יהודי פולין בארץ מולדתם שותפה לרדיפתם בידי הגרמנים או שמא ראו בה עוד קרבן של הרצחנות הנאצית? מתי ומדוע נמוגה תחושת האחוה ששררה בין יהודים לפולנים בתחילת המלחמה ופינתה את מקומה לרגשות קשים של זרות ואיבה? מה כתבו יהודי פולין בתקופת המלחמה על שכניהם הפולנים וכיצד השפיע הריבוד החברתי שלהם על תפיסתם את סביבתם? כיצד השפיעה המדיניות הגרמנית על עיצוב היחסים שנרקמו בין יהודים לפולנים בפולין הכבושה? חוי דרייפוס בודקת כיצד תפסו יהודי פולין את סביבתם ומנסה לענות על השאלות האלה מתוך הסתמכות על תשתית תיעוד ענפה – עשרות יומנים ומאות מסמכים מארכיונים בארץ ובעולם המציגים את תפיסת יהודי פולין את סביבתם, חושפים טפח מן המציאות שהיו שרויים בה וזורעים אור על מקצת הגורמים שהשפיעו במישרין ובעקיפין על חייהם ועל מותם.

ללא הומור היינו מתאבדים ד"ר חיה אוסטרובר

"ללא הומור היינו כולנו מתאבדים. מכל דבר, במובן מסוים, עשינו צחוק... זה עזר לנו להישאר בני אדם אפילו בתנאים קשים" (ינינה ברנדוין-ז'מין).

אמנם ידוע שבשואה היה שימוש בהומור ובצחוק, אבל הוא לא נחקר דיו. עשרות שנים חלפו מאז חתכו הצבאות המשחררים את גדרות התיל של המחנות, ומרחק הזמן הזה מאפשר היום לחקור את התופעה הרגישה כל כך של הצחוק, ההומור והבדיחה

בעלי הכוח המחזק והמרפא בגיהנום של הגטאות ומחנות הריכוז והמוות. האם סייע ההומור ליהודים בגטאות ובמחנות להתמודד עם המציאות הנוראה? האם אפשר להתמודד עם השואה בעזרת הצחוק? כן, טוענת חיה אוסטרובר. מחקרה מבוסס על עדויות שאספה ובהן נשזרו סיפורי הזוועה בהומור מקברי. אוסטרובר בוחנת את סוגי ההומור והצחוק, חוקרת את תפקידם בתקופת השואה, מציגה לקורא מבחר מביטויי ההומור בחיי התרבות בגטאות ובמחנות – שירים הומוריסטיים, קריקטורות וקברטים – ומספרת לנו את סיפורם הייחודי של שני ליצני גטו.

הכותבת היא מנהלת ההוצאה לאור.

המחלוקת בת הזמן על בריחתם של רבנים מבודפשט בשנים 1943-1944; יפעת וייס על הקשר הקרוב בין המשוררת והסופרת לאה גולדברג ובין המנחה שלה בעבודת הדוקטור בשנות ה-30 בגרמניה פרופ' פאול ארנסט קאהלה; ומאמרי ביקורת מאת דוד אנגל ונטליה אלקסיון על ספרים חשובים שפרסמו בעת האחרונה כמה מחשובי החוקרים בפולין.

השפעתה האפשרית של קבוצה זו על מרד גטו ורשה; דיאנה דומיטרו – ניתוח משווה דו-רובדי של החברה העירונית ושל החברה הכפרית בשני אזורים שהיו נתונים לשליטת רומניה בתקופת השואה – בסרביה וטרנסניסטריה; יצחק הרשקוביץ על

ועוד חדש על המדף...

יד ושם - קובץ מחקרים ל"ז, 1 עורך: ד"ר דוד זילברקלנג

■ הכרך החדש של יד ושם – קובץ מחקרים (ל"ז, 1) עוסק בילדים, בפעילי בית"ר וברבנים חרדיים, ומבחינה גאוגרפית הוא דן בפולין, בישראל, ברומניה, באוקראינה ובהונגריה. נקודת המפגש היא בשאלה כיצד השואה נזכרת וכיצד היא נחקרת. ואלה המאמרים בקובץ: ג'ואנה מיכליץ על בית הילדים היהודי שהוקם באוטבוצק ב-1945, על חוויותיהם של ילדים הן בשנות המלחמה הן אחריה ועל רצף ושינוי בזיכרונותיהם של ילדים ניצולים; דריוש ליביונקה ולורנס ויינבאום על החוות החקלאיות של תנועת בית"ר באזור הרובישוב ב-1941 ועל

"קדיש"

התזמורת הפילהרמונית מנגנת את סימפוניה מספר 3 של ברנשטין עם ד"ר שמואל פיזאר

יפעת בכר-רון

"אין מקום ראוי יותר לקיומו של אירוע חשוב זה [...] מאשר ירושלים", אמר נשיא המדינה שמעון פרס לקהל. "לזכור בכאב ולקוות באמונה הייתה ותישאר מנת חלקנו".

יושב ראש הנהלת יד ושם אבנר שלו אמר לקהל: "נגינת 'קדיש' עם טקסט שכתב פיזאר היא ביטוי לצורך האנושי להביע זעקה מהלב דרך יצירה אמנותית. בעקבות השואה זעקה זו מוצאת לה אפיקים בכל צורות הביטוי האנושיות, ובהן פרזזה, תאטרון, קולנוע, מחול, ציור ופיסול, וכמובן מוזיקה ושירה, שתי צורות של ביטוי אמנותי המשולבות שילוב אפקטיבי כל כך ב'קדיש' [...] כולם חברו כדי להביא לידי מימושו של החזון כי בהרי ירושלים יישמע קולו של 'קדיש' מרגש ונשגב – אישי, לאומי ואוניברסלי בעת ובעונה אחת".

בבכורה העולמית של הסימפוניה המונומנטלית **קדיש** שהלחין לאונרד ברנשטין עם הטקסט שחיבר פיזאר ניגנה ב-2003 התזמורת הסימפונית של שיקגו בפארק רוויניה שבאילינוי, בניצוחו של ג'ון אקסלרוד, ומאז נוגנה ברחבי העולם והתקבלה בתשואות.

הטקסט **דיאלוג עם אלוהים** מושפע מסיפורו האישי של פיזאר, ניצול אושוויץ (ראו עמ' 13). "עבורי הרגע המרגש ביותר הוא כשאני מצטט שיר ערש קורע לב המספר על אלוהים האוהב, האכפתי והרחמן, השיר שסבתי האהובה הייתה שרה לי לפני שנדם קולה בתנורי טרבלינקה", אומר פיזאר. "כשאני מגיע לשיא הזה, אני מרגיש כאילו אני אומר 'קדיש' עליה, על משפחתי, על עמי [...] לנעילה הזוהרת של הסימפוניה מצטרפים אליי כל הקולות האחרים וכלי הנגינה על הבמה בקרשנדו גובר והולך ומביעים תקווה שובלנות, פייסנות ושלוש ישרו בין אויבים מדורי דורות".

■ ב-1 ביוני, במעמד נשיא המדינה שמעון פרס, אירח יד ושם קונצרט מיוחד של התזמורת הפילהרמונית: **סימפוניה מספר 3, 'קדיש', שהלחין לאונרד ברנשטין עם הטקסט 'דיאלוג עם אלוהים' שכתב ניצול השואה ד"ר שמואל (סם) פיזאר**. הקונצרט התקיים בחסות לילי ספרא, נשיאת קרן אדמונד ו' ספרא, ובזכות תמיכת משרד החינוך וסיוע של קרן מרק ריץ וקרן אלכסנדר לזכר צבי אלכסנדר.

המנצח ג'ון אקסלרוד, הסולנית דנה גלזר (סופרן), הקריין ד"ר שמואל פיזאר, המקהלה הקאמרית תל אביב, זמרים מהאנסמבל הקולי החדש ומקהלת אנקור ביצעו את **קדיש** בפעם הראשונה בישראל. לאירוע המיוחד הוזמנו מאות ניצולי שואה, והוא התקיים במעמד נשיא המדינה שמעון פרס ובשיתוף מרכז הארגונים של ניצולי השואה בישראל.

הסימפוניה נוגנה בפעם הראשונה בתל אביב בדצמבר 1963. בשנת 2001 חיבר שמואל פיזאר טקסט חדש לסימפוניה וקרא לו **דיאלוג עם אלוהים**.

■ ניצול השואה שמואל פיזאר (משמאל) קורא את הטקסט שלו **דיאלוג עם אלוהים** בלוויית התזמורת הפילהרמונית המנגנת את **קדיש** שהלחין לאונרד ברנשטיין. מנצח: ג'ון אקסלרוד (מימין)

לפיכך, אלוהי אברהם האחד ואין שני:
בכל הכבוד שאני רוחש
לאמונותיהם של הכול,
ובלי לנטור איבה כלל,
אני משתחוה לירושלים הנצחית,
לבתי הכנסת, הכנסיות והמסגדים ושר לכבודך מיד ושם –
מצבת הזיכרון לקרבנות הטהורים
ולגיבורי השואה הצדיקים –
יד ושם שהילה של קדושה מעטרת אותו –
את תפילתי הנרגשת לתקווה
הבוקעת מנחשולי דם.
אלוהים, חדש אתנו את הברית.
הראה לנו את הדרך לפיוס,
לסובלנות, לאהווה ולשלום
על פני הכוכב הקטן, החצוי והשברירי שלנו –
שהוא הבית המשותף של כולנו.

אמן! אמן סלה!

ניצחון הרוח: ד"ר שמואל פיזאר

■ **שמואל פיזאר היה בן עשר כשסטאלין והיטלר ביתרו את פולין מולדתו והבעירו את מלחמת העולם השנייה.** כעבור שש שנים של דיכוי סובייטי, של כליאה באושוויץ ושל תופת במקומות אחרים, הוא נמלט מדכאו ושוחרר בידי צבא ארצות הברית המתקדם בחזית. בגיל 16 הוא היה הניצול היחיד ממשפחתו ומבית ספרו.

פיזאר חזר לספסל הלימודים, למד בפריז, המשיך ללמוד במלבורן, ואת תוארי הדוקטור שלו קיבל בהרוורד ובסורבון נוסף על תוארי דוקטור לשם כבוד שהעניקו לו אוניברסיטאות אמריקניות, אירופיות ואוסטרליות. בשלהי 1950 התחיל בקריירה המקצועית שלו באו"ם בניו יורק ובאונסק"ו בפריז ובשנת 1960 חזר לוושינגטון לשמש חבר בכוח משימה של ג'ון קנדי למדיניות חוץ כלכלית וגם שימש יועץ למחלקת המדינה ולוועדות של הסנט

ובית הנבחרים. בשנת 1961 קיבל אזרחות אמריקנית על פי חוק מיוחד של הקונגרס, בחתימת ידו של הנשיא קנדי.

נוסף על היותו עורך דין ידוע, היה פיזאר מהראשונים שעודדו יצירת קשרים נרחבים יותר, כלכליים, תרבותיים ואנושיים, "כנישק של שלום" לשם התפייסות עם אויבים מסורתיים לכאורה לאורך ההיסטוריה. בשיאה של המלחמה הקרה הוא סייע לעיצוב ולחזק המדיניות המשותפת של אירופה ואמריקה והרחיב את הסחר ההדדי עם מדינות מזרח אירופה, רוסיה וסין. הוא פעל למען החירות וזכויות האדם וסייע למיעוטים נדכאים ולמתנגדים פוליטיים למשטר כמו המלחין היווני ניקיס תיאודוראקיס, המדען הרוסי אנדריי סחרוב והסופר הרוסי אלכסנדר סולז'ניצין והצליח לשחרר "סרבנים" רבים מבתי הכלא הסובייטיים.

ספרו **דו-קיום וסחר** הוא אחד מספריו שתורגמו ל-20 שפות וזכה להערכה משום ש"התווה דרך נאורה לעתיד המדיניות האמריקנית והמערבית", דברי הסנטור אדוארד קנדי. האוטוביוגרפיה שלו **כעוף החול** התקבלה בברכה בהיותה "עדות רבת עוצמה לאמונה, לאומץ לב וליכולתו של האדם להיוושע" (**איל טמפו**, רומא).

פיזאר זכה בפרסים בין-לאומיים רבים מאוד ונכלל ברשימת המועמדים לפרס נובל לשלום ב-1973. במלאות יובל לניצחון בעלות הברית באירופה דיבר הנשיא ז'אק שיראק על קורות חייו ועל יצירתו בנאום היסטורי, ואף הודה בו באחריותה של צרפת לפשעים שעולל משטר וישי ליהודים. הנשיא ביל קלינטון נשא דברים על נעוריו הטראומטיים של פיזאר ועל שחרורו "בדרך נס בשדה קרב גרמני".

סדר פסח בבית הכומר

אירנה שטיינפלד

■ האב לואי סליס (במרכז) בבר המצווה של בנה של ניצולת השואה רינה רוטנברג-וולברום

הכמורה לנוכח רצח היהודים. כמו קבוצות אחרות, רבים שמרו על שתיקה, וכמה אנשי כמורה אפילו הרחיקו לכת עד כדי שיתוף פעולה, אך היו שסיכנו את חייהם להצלת יהודים. אף שהתאולוגיה הנוצרית האנטי-יהודית גרמה לאדישות ולשיתוף פעולה, אנשי כמורה ונוצרים אחרים האמינו שחובתם הנוצרית היא להתערב ולפעול למען היהודים.

הכותבת היא מנהלת מחלקת חסידי אומות העולם.

מסתור לשבעה מבני המשפחות אורביטו ופצ'פיצי' אלא גם יצא מגדרו כדי לאפשר להם לקיים את מצוות הדת היהודית. הדף שבו ערך חישובים לקביעת המועד המדויק של חג הפסח מוצג במוזאון לתולדות השואה ביד ושם, והוא מספר את הסיפור המרתק של ציון סדר פסח יהודי בביתו של כומר באיטליה תחת הכיבוש הגרמני, ב-1944.

עמדת הכנסיות בעניין הצלת יהודים בשואה נוגעת בשאלות סבוכות ולעתים כואבות. בבואה לבחון את מעשי ההצלה, הוועדה לציון חסידי אומות העולם נתקלת לעתים קרובות בסוגיות כבדות משקל המעידות על מורכבות הנושא: האם הטבלת הילדים נעשתה על פי השליחות התאולוגית להמיר את היהודים לנצרות ולהציל את נפשתיים או נועדה להגן עליהם ולהסוות את זהותם היהודית? האם הייתה כוונה להחזיר את הילדים לחיקו של העם היהודי בסוף המלחמה? מדוע הייתה ההצלה שכיחה יותר במחוזות בישופות או מסדרים דתיים מסוימים לעומת אחרים? ובאיזו מידה פעלו אנשי הכמורה כאנשים פרטיים או צייתו להנחיות הממונים עליהם? יחס הכנסייה לשואה ממשיך להציב אתגרים בפני העולם הנוצרי גם במאה ה-21. גורמים רבים השפיעו על ההתנהגות של מנהיגי הכנסייה ושל אנשי

■ בעודו פוסע לעבר אוהל יזכור בביקורו ביד ושם, עבר האפיפיור בנדיקטוס ה-16 ליד עץ שנשתל לכבוד בני משפחת סליס מבלגיה: שני האחים – האב הובר והאב לואי שהיו כמרים קתוליים – אביהם ואחיהם. בתקופת השואה נתנה משפחת סליס מחסה לארבעת ילדי משפחת רוטנברג שהוריהם גורשו לאושוויץ בנובמבר 1942.

להסוות את זהותם נאלצו ילדי משפחת רוטנברג להשתתף בתפילות הכנסייה, אך בבית פנימה וידא האב לואי סליס שישמרו על זהותם היהודית, שוולפגנג יניח תפילין ויאמר את התפילות. אחרי המלחמה כתב האב הובר סליס: "מעולם לא ניסיתי להמיר את דתם של ילדי משפחת רוטנברג לאמונה הקתולית. תמיד כיבדתי את אמונתם הדתית. נוסף על כך, גברת רוטנברג האמינה בי, ונתתי לה את הבטחתי, הבטחה של כומר."

מאות אנשי כמורה מכל הכתות הנוצריות הוכרו במהלך השנים חסידי אומות העולם, ובהם קתולים רבים. הובר ולואי סליס זכו בתואר חסיד אומות העולם על שהצילו את ארבעת ילדי משפחת רוטנברג, אך התנהגותם ראוייה להערכה מיוחדת משום שכיבדו את דתם של הילדים. כמוהם גם דון גאטנו טאנטלו, הכומר של טליגקוצו אלטו שבאיטליה, לא רק העניק

חדשות

שוטרים גרמנים מוסרים מסמכים לארכיוני יד ושם ד"ר נעה מקייטון

■ קצין המשטרה פקד קלאוס דונקה (משמאל) מוסר לד"ר חיים גרטנר (במרכז) את תיקו האישי של קצין המשטרה הגרמני פול סאליטר.

עם משלחת השוטרים מדיסלדורף, הוא בירך אותם במילים אלו: "בוקר טוב לכם, כאן ביד ושם. עליי להודות – אני גאה בכם."

הכותבת היא ראש הדסק הגרמני במגמת אירופה בבית הספר המרכזי להוראת השואה.

הספר המרכזי להוראת השואה ביד ושם. בטקס סיום הסמינר השתתף שגריר גרמניה בישראל ד"ר הראלד קינדלמן, ולפני הטקס פגשה המשלחת את ד"ר יורגן רוטגרס, ראש ממשלת נורדרין-וסטפליה (מדינה בגרמניה) המעודד את ביקוריהן של משלחות ממדינותו בסמינרים החינוכיים של יד ושם ותומך בהם. בפגישה מסר דונקה לד"ר חיים גרטנר, מנהל אגף הארכיונים ביד ושם, מסמך היסטורי נדיר – תיקו האישי של קצין המשטרה סאליטר. בתיק שני עמודים שמולאו בקפידה ומתעדים את הקריירה של שוטר פשוט אשר טיפס בסולם הדרגות הנאצי בלי לערער על מוסריותם של המוסדות והארגונים ששירת בנאמנות.

המחויבות הרבה של ראש הממשלה רוטגרס כלפי ישראל והעם היהודי באה לידי ביטוי בביקוריו הקבועים מדי שנה ביד ושם. כאשר נפגש ביד ושם

■ "הגענו לריגה ב-21:50. הרכבת הוחזקה בתחנה במשך שעה וחצי ללא חימום. [...] הטמפרטורה בחוץ היתה 12°C- [...] אני עצמי מצאתי מקום לינה בבית ההארכה."

במילים אלו מסתיים דוח מפורט על גירוש 1,007 יהודים גרמנים מדיסלדורף לריגה בדצמבר 1941. קצין המשטרה פול סאליטר, האחראי לליווי הרכבת, כתב את הדוח לאחר שסיים להעביר את כל היהודים שהיו על הרכבת לידיהם של השומרים בגטו ריגה.

תחנת המשטרה של סאליטר בדיסלדורף עדיין עומדת על תלה, והשוטרים שעובדים במקום כיום מכירים היטב את העמית שלהם למקצוע ששירת בתחנה לפני 75 שנה. קצין המשטרה פקד קלאוס דונקה מקדיש חלק ניכר מזמנו לחקר מסמכי הארכיון המאוחסנים במרתף התחנה ובאפריל ליווה קבוצה שנייה של קציני משטרה לסמינר מיוחד של בית

אירועי אפריל-יוני 2009

1 באפריל ■ הענקת אות חסידי אומות העולם

לבני הזוג וסל ואנקה רוברסמה ז"ל מהולנד שהצילו יהודים בשואה. נכדיהם של החסידים דניאל פוסטמה ואנקה ואן קוילן-פוסטמה קיבלו בשמם את האות והמדליה. בתמונה (משמאל לימין): נציג שגרירות הולנד ירון ואן-רייקוורסל, דניאל פוסטמה, הניצולה יהודית לוי, אנקה ואן קוילן-פוסטמה ובני המשפחה בבקעת הקהילות

20 באפריל ■ כ-2,500 ניצולי שואה, סגל א' של

המדינה וסגל דפלומטי, מאות בני נוער וחילי צה"ל מילאו את רחבת כיכר גטו ורשה בעצרת הממלכתית לציון יום הזיכרון לשואה ולגבורה. בתמונה העליונה: ראש הממשלה בנימין נתניהו נושא דברים בעצרת. בתמונה התחתונה: הכנר דוד סטרונגן (משמאל) המנגן בכינורו של הילד הפרטיזן מוטל'ה שנספה בשואה וכנרי פרויקט מגדל מיכאל פיגין ומרק קרלינסקי

20 באפריל ■ ההצגה כ"ב תמונות שזכתה בפסטיבל עכו לתאטרון אחר (תשס"ט) בכינוס של

3 ביוני ■ אזכרה שנתית של ארגון יוצאי באיה מארה והסביבה בישראל ליד קיר הקהילה בבקעת הקהילות.

14 ביוני ■ מאות ניצולי שואה ובני דורות ההמשך, חיילים וחניכי תנועות נוער השתתפו בעצרת הזיכרון של יוצאי דורוהוי והסביבה ושל התאחדות עולי רומניה בישראל ביער קדושי דורוהוי לציון 69 שנה לתחילת השואה ברומניה, לפוגרום בדורוהוי ב-30 ביוני 1940 ולגירוש יהודי האזור למחנות המוות בטרנסניסטריה. העצרת התקיימה במעמד השר יוסי פלד, שגריר רומניה בישראל אדוארד יוסיפר וראשי הארגונים.

23 ביוני ■ אספה כללית של ארגון "עלומים". בתמונה: חברי הארגון בסיור במוזאון לאמנות השואה

25 ביוני ■ ביקור של ארגון יוצאי דרוהוביץ-בוריסלב והסביבה. בתמונה: הרצאה בבית הכנסת מפי האוצרת הבכירה לאמנות וסגנית המנהלת באגף המוזאונים יהודית שן-דר

28 ביוני ■ עצרת זיכרון מרכזית לציון טבח יאסי ופוגרום דורוהוי בבית הכנסת והמרכז הקהילתי של יוצאי רומניה בתל אביב.

מאיר הצליח להימלט ולהסתתר ביערות עד השחרור. אמו, אחיותיו ואחיו נרצחו באושוויץ. 60 שנים נצר את סיפורו ושמר על החפצים אבל לפני זמן קצר החליט להעבירם למשמרת עד באוסף החפצים של יד ושם, זכר לבעליהם אשר נספו. "בגיל 95 הגיע הזמן", אמר האק.

עמותת דורות ההמשך באולם צוותא בתל אביב במעמד יושב ראש הנהלת יד ושם אבנר שלו ויושב ראש העמותה שמוליק סורק.

4 במאי ■ "לכל קהילה יש שם" – ערב התייחדות מלווה בפיוטים ובזיכרונות עם הקהילות הספרדיות של ארצות הבלקן שהוכחדו בשואה בהיכל יהדות ווהלין בגבעתיים. נשאו דברים הנשיא החמישי של מדינת ישראל ויושב ראש הרשות הלאומית לתרבות הלאדינו יצחק נבון (בתמונה), יושב ראש מרכז הארגונים של ניצולי השואה בישראל נח פלוג, יושב ראש ארגון ניצולי מחנות השמדה יוצאי יוון בישראל משה העליון, יושב ראש עמותת דור ההמשך של יהודי מקדוניה משה טסטה, יושב ראש התאחדות עולי יוגוסלביה לשעבר יוסף ז'מבוקי ומנהלת שלוחת בית הספר המרכזי להוראת השואה בגבעתיים ד"ר פרומי שחורי.

7 במאי ■ ביקור ואזכרה של ארגון יוצאי וולודאבה-סוביבור והסביבה ודורות ההמשך.

10 במאי ■ כ-1,000 ווטרינים, פרטיזנים, לוחמי מחתרת ונציגי איגוד החיילים המשוחררים השתתפו בטקס הממלכתי לציון יום הניצחון על גרמניה הנאצית. הטקס נערך במעמד השרה לקליטת העלייה סופה לנדבר, ראש העיר ירושלים ניר ברקת, יושב ראש הנהלת יד ושם אבנר שלו, ראשי הארגונים, שגרירים ונספחים צבאיים של מדינות בעלות הברית.

פריטים אישיים מאושוויץ נמסרו ליד ושם

■ באמצע חודש יוני מסר ליד ושם ניצול השואה מאיר האק תכשיטים ופריטים אישיים אחרים שמצא כשעבד בעבודות כפייה במחנה ההשמדה אושוויץ-בירקנאו.

האק עבד במחסן הבגדים, לשם נשלחו הבגדים הבלויים לאחר המיון הראשוני במחסני "קנדה". לעתים מצא בבטנות הבגדים חפצים אישיים

מסמכים חדשים מאוסף בגרמניה

■ כ-180,000 מסמכים חדשים משירות האיתור הבין לאומי (ITS) הגיעו בעת האחרונה לארכיון יד ושם. המסמכים הם שאלוני טיפול שמילאו הניצולים במחנות העקורים מיד לאחר המלחמה, ומהם אפשר ללמוד על גורלם של מי ששרדו ממחנות הריכוז וממחנות של עובדי הכפייה. מסמכים אלו הוגשו לנציגי יד ושם במפגש השנתי של הנהלת ITS שהתכנס בלונדון במאי.

יד ושם קיבל גם העתקים של כ-55,000 רשימות של שמות ניצולי שואה שערכו בעיקר ארגונים יהודיים מארצות שונות לאחר מלחמת העולם השנייה. המסמכים סייעו ל-ITS להתחקות על גורלם של אנשים ולסייע באיחוד משפחות. יתר המסמכים ממחנות העקורים במדינות אירופה אחרות ורשימות הגירה יוגשו ליד ושם כשתושלם המרת האוסף של ITS בבאד-ארולסן שבגרמניה לפורמט דיגיטלי.

בראשית חודש יוני אירח אגף הארכיונים ביד ושם סדנת מומחים בין-לאומית מיוחדת במינה שעסקה בהשפעת הפתיחה של האוסף של ITS על פרויקט איסוף שמות הנספים בשואה. את הסדנה ריכז אלכסנדר אברהם, מנהל היכל השמות, והשתתפו בה מומחים באיתור שמות של קרבנות שואה ובפרויקטים של מחשוב שמות מאתרי הנצחת השואה בכל רחבי אירופה, לרבות אושוויץ, ברגן-בלזן, דכאו, פלסנבורג, מיידנק ומאוסהאוזן, וכן נציגים מיד ושם, ממוזאונים לשואה ומארגוני שואה בצרפת, בגרמניה, בפולין, בבלגיה, בצ'כיה ובארצות הברית.

"אגף הארכיונים והיכל השמות מובילים ומרכזים את תהליך איתור המידע והמסמכים הנוגעים לגורלם של קרבנות השואה", מסביר מנהל אגף הארכיונים ביד ושם ד"ר חיים גרטנר. "המסמכים הנוספים שקיבלנו מהאוסף של ITS יסייעו בהשלמת חלק מן המידע החסר. משימת האיתור הזאת נעשית מורכבת יותר בחלוף השנים ומחייבת שיתוף פעולה בין-לאומי. סדנת 'תיעוד השמות' היא אחד הפורומים החשובים ביותר לתיאום פעילות כזו ולהעמקתה".

■ נשיא אל סלבדור אליאס אנטוניו סאקה גונזאלס ורעייתו ביקרו ביד ושם ב-6 במאי.

■ שר האזרחות, ההגירה והרב-תרבותיות של קנדה ג'ייסון קני ביקר ביד ושם ב-9 במאי ונפגש עם מנכ"ל יד ושם נתן איתן ועם מנהלת בית הספר המרכזי להוראת השואה דורית נובק.

■ יושב ראש ועד הבישופים הגרמנים הארכיבישוף ד"ר רוברט צוליטש (במרכז) ביקר ביד ושם ב-14 במאי והשתתף בטקס אזכרה באוהל יזכור. בתמונה: שגריר גרמניה בישראל ד"ר הרלד קינדרמן (משמאל) וורוניקה ניקל (מימין) מניחים את הזר. ניקל מסיימת שנתיים של התמחות במחלקת חסידי אומות העולם ביד ושם, במסגרת של גרמנים ישועים.

בסיום הביקור דיבר הארכיבישוף על החשיבות של שימור זיכרון השואה ועל תפקידה המרכזי של הכנסייה בחינוך הדורות הבאים בפיתוח "מודעות היסטורית איתנה". הוא הזכיר את השורשים המשותפים של הדת הנוצרית ושל הדת היהודית ואמר כי הוא "קורא לקבוצות צליינים נוצריות לבקר ביד ושם במסעם בישראל".

■ נשיא רומניה טראיאן בססקו (במרכז) ביקר ביד ושם ב-1 ביוני, מלווה בשר לשיפור השירות הממשלתי לציבור מיכאל (מיקי) איתן (משמאל). השניים סיירו במוזאון לתולדות השואה בהדרכתו של מנהל היכל השמות אלכסנדר אברהם (מימין).

■ ראש ממשלת הונגריה גורדון ביינאי (משמאל) ביקר ביד ושם ב-23 ביוני בהדרכתו של חוה ברוך (מימין) מבית הספר המרכזי להוראת השואה.

■ שר החוץ של סין יאנג ג'יה-צ'י (במרכז) ביקר ביד ושם ב-23 באפריל וסייר במוזאון לתולדות השואה בהדרכתו של מנהל הספריות ביד ושם ד"ר רוברט רוזט (שני מימין).

■ ראש ממשלת טוגו גילברט פוסון הונגבו (במרכז) סייר במוזאון לתולדות השואה ב-5 במאי בהדרכתו של ד"ר אילן מישל מבית הספר המרכזי להוראת השואה ביד ושם (מימין).

חדשות מרכז הצפייה

ליאת בן חביב ומימי אש

סרטיהן של ולק ופרלוב הופקדו בספריית הסרטים הדיגיטלית

■ ברבעון הראשון של 2009 הופקדו 100 סרטים חדשים בספריית הסרטים הדיגיטלית של מרכז הצפייה.

עד כה קוטלגו יותר מ-5,700 סרטים במאגר המידע של המרכז, וכבר אפשר לצפות ביותר ממחציתם. לא מכבר הופקדו באוסף המרכזי שלושה סרטים של רות ולק ויעל פרלוב, מהיוצרות הבולטות של הקולנוע התיעודי הישראלי. שיתוף הפעולה המתמשך בין פרלוב וולק הניב סרטים מיוחדים בנושא השואה. **המרפסת** (2000) מביא את סיפור חייו המרתק של ישראל בקר, שחקן, תסריטאי ובמאי. בקר איבד את כל משפחתו הענפה בשואה, והוא מעמודי התווך של התאטרון הלאומי הישראלי "הבימה". הסרט **הגן המפליג למרחקים** (2004), כשמו של אחד מסיפוריה הקצרים של אידה פינק, הוא דיוקן אינטימי של ניצולת השואה והסופרת, כלת פרס ישראל. **מסיבת יום הולדת** (2007) הוא מפגש של הצופים עם 25 ניצולי שואה מקובנו שיחד נאסרו בילדותם באושוויץ. "הילדים" חוגגים "יום הולדת" משותף בכל שנה.

יעל פרלוב ערכה את הסרטים **שואה**, יצירתו המונומנטלית של קלוד לנצמן (1985); **יומן** (1983), הסאגה התיעודית והאיקונית של דוד פרלוב, מאבות הקולנוע התיעודי בישראל; והסרט עטור הפרסים **חתונה מאוחרת** (2001) שביים דובר קוסאשווילי. עוד היא ערכה כמה מהסרטים שמוצגים בתצוגת הקבע של המוזאון לתולדות השואה ביד ושם. רות ולק, צלמת ובמאית קולנוע, זכתה בפרס לנדאו של מפעל הפיס לקולנוע תיעודי ב-2007.

קן חסידי אומות העולם תומכת ברכישה ובקטלוג של סרטים ביד ושם.

הקרנה מיוחדת ליום הזיכרון

■ לציון יום הזיכרון לשואה ולגבורה קיים מרכז הצפייה הקרנה מיוחדת בתאטרון ירושלים של סרטה של גילן

פרסי מחקר תשס"ט

■ בכל שנה אקדמית המכון הבין-לאומי לחקר השואה ביד ושם מעניק פרסים לתלמידי מחקר לתואר שני ולתואר שלישי באוניברסיטאות בישראל הכותבים עבודות בנושא השואה. את הפרסים מממנות קרנות שהקימו אנשים פרטיים וארגונים לזכר קרובי משפחה ולזכר קרבנות שואה.

הפרסים לשנה האקדמית תשס"ט הוענקו ב-25 במאי בטקס ביד ושם. שמעון ויסבלום, נציג הקרן לזכר גיבורת אושוויץ-בירקנאו מלה צימטבאום, בירך את חתני הפרס ואת כלות הפרס לשנה זו: רבקה ברוט, לאה גנור, נגה וולף, רחל ורדיגר-סטפק, יורם חיימי, גלי לוי, אילנה נובצקי-בנדט, ליאור ענבר, אמיר פלג, אלה פלורסהיים, נתי קנטרוביץ, מיכל שאול, מרטין שדה ומוחמד שוכרי.

הדוקטורנטית מרטין שדה מאוניברסיטת חיפה הרצתה לפני הקהל על "החברה היהודית באלג'יריה בתקופת השואה". בתזה שלה מרטין שדה מתארת

רוס "להרוג את קסטנר" (2008). הסרט הוקרן לפני ניצולי שואה וקהל רחב ובמעמד ראש העיר ירושלים ניר ברקת, בתו של ד"ר ישראל קסטנר ז"ז, קסטנר ונכדותיו מיכל, קרן ומרב מיכאלי (בתמונה למעלה, מימין לשמאל). מנהלת מרכז הצפייה ליאת בן חביב הנחתה את האירוע, ומנהל ספריות יד ושם ד"ר רוברט רוזט הציג נקודת מבט היסטורית על הסרט.

פרס אבנר שלו הרביעי

■ בתחרות "החוהיה היהודית" בפסטיבל הקולנוע הבין-לאומי בירושלים 2009 יעניק מרכז הצפייה את פרס אבנר שלו, יושב ראש הנהלת יד ושם, לסרט שמביא למסך סיפור ייחודי בנושא השואה ונותן לו ביטוי קולנועי יוצא דופן. הפרס, זו השנה הרביעית, ממומן בתרומתם הנדיבה של לאון ומיכאלה קונסטנטינר.

אלה הסרטים הישראליים והזרים שהופקו בשנה האחרונה ושמועמדים לזכייה בפרס: **המזוודה של חנה**, בימוי: לארי ווינסטין (קנדה וצ'כיה); **שירת הכלות**, בימוי: קרין אֶלבו (צרפת); **רפסודה לבומביי**, בימוי: ארז לאופר (ישראל); **כישלון אנושי**, בימוי: מיכאל ורהובן (גרמניה); **הרלאן – בצל "היהודי זיס"**, בימוי: פליקס מולר (גרמניה).

בצוות השופטים של התחרות רני יבין, מנהלת מכללת "אלול" בירושלים; ד"ר אשר סלה, היסטוריון וחוקר קולנוע; וענת צרויה, במאית קולנוע. את הפרס תעניק ליאת בן חביב, מנהלת מרכז הצפייה, בטקס נעילת הפסטיבל בירושלים ביום שישי בצהריים, 17 ביולי 2009.

ליאת בן חביב היא מנהלת מרכז הצפייה, ומימי אש היא אחראית רכש ופרויקטים מיוחדים במרכז הצפייה.

■ יורם חיימי (משמאל) מקבל פרס לחקר השואה מידי ההיסטוריון הראשי ביד ושם פרופ' דן מכמן (מימין).

ומעריכה את התפקיד החשוב של מערכת החינוך היהודית שנוסדה בתקופת המלחמה כסוכן לשינוי חברתי. כמו כן היא בוחנת באיזו מידה השפיע הזיכרון הטראומטי ממשטר וישי על הנטייה הפוליטית של הנוער היהודי באשר לצרפת בתקופה שמיד לאחר המלחמה, וכן בזמן מלחמת העצמאות של אלג'יריה.

חדש באיסוף השמות:

הסכם חדש יאפשר החלפת מידע על קרבנות השואה מצרפת

■ הילד מרצ'ל קדנסקי נולד בפריז בשנת 1932. הוא גורש לאושוויץ במשלוח מספר 76 מדרנסי ונרצח שם. שמו מתועד במאגר המרכזי של שמות קרבנות השואה של יד ושם אבל עד כה בלי תמונה. הסכם חדש שנחתם בסוף מאי בין יד ושם ובין ה-Memorial de la Shoah, המוסד המרכזי בצרפת להנצחת קרבנות השואה, יאפשר ליד ושם לצרף פנים לשם.

"ההסכם החדש וההיסטורי יאפשר לשני המוסדות להחליף תעודות ארכיון הנוגעות לגורלם של יהודי צרפת בשואה", הסביר מנהל אגף הארכיונים של יד ושם ד"ר חיים גרטנר בטקס שנערך באגף. "ההסכם יאפשר לשני המוסדות לאסוף יחד עוד מסמכים, וכן להחליף העתקי מסמכים שאסף כל אחד מהם במשך יותר מ-50 שנה".

■ קרבן השואה מרצ'ל קדנסקי

מאז שנות ה-50 יד ושם אוסף מידע על קרבנות השואה כדי לתעד ולהנציח את שמותיהם. עד כה תועדו במאגר המרכזי של שמות קרבנות השואה שמותיהם של כ-3.6 מיליון נספים, בהם כמעט כל יהודי צרפת שנשלחו למחנות או נרצחו. שמותיהם של 78,000 קרבנות השואה מצרפת רשומים ברשימה שהתקבלה מעורך הדין סרז' קלרספלד, ול-26,000 מהם נאספו ביד ושם דפי עד שמילאו בני משפחותיהם. לדפי עד אלו צורפו גם כ-5,800 תצלומים, פרי המאמצים של יד ושם לאסוף עם השמות גם את תצלומי הקרבנות כדי לנסות לתת גם פנים ליהודים שנספו ובכך להחזיר להם את הדמות האנושית שהנאצים ניסו להרוס ולהשמיד. כל התצלומים נסרקו, והם נגישים במאגר שמות קרבנות השואה של יד ושם.

בצעד סמלי ראשון קיבל אגף הארכיונים של יד ושם אוסף של כ-8,000 תצלומים של יהודים שנרצחו באושוויץ, בהם התצלום של הילד מרצ'ל. ד"ר גרטנר: "החלפת האוספים תאפשר לנו ליצור אוסף נרחב ומשותף ולשחזר את תווי פניהם של כ-20% מכלל יהודי צרפת שנספו בשואה".

ידידים ברחבי העולם

ישראל

■ ב-2 באפריל ביקרו ביד ושם כ-180 מעובדי חברת "מדינול", בבעלותם של בני הזוג **יהודית וקובי ריכטר**. העובדים סיירו במוזאון לתולדות השואה והאזינו לעדות מפי ניצול שואה.

יד ושם מביע את צערו על פטירתו של **שמואל גולדשטיין ז"ל**, ידיד ותומך של יד ושם. תהא נשמתו צרורה בצרור החיים.

ארצות הברית

■ יותר מ-200 איש השתתפו בסעודת האביב השנתית שערכה **האגודה האמריקנית למען יד ושם** ב-21 במאי בניו יורק בכותרת "נשים: התנגדות והתחדשות". התורמת ליד ושם **סטלה סקורה ואנה ארליך**, שתיהן ניצולות שואה, נדבניות וחברות באגודה מאז הקמתה, קיבלו פרס על מפעל חיים על תרומתן רבת-השנים להנצחת זיכרון השואה. פרופ' **נחמה טק**, מחברת הספר הנודע "התנגדות" שעובד לא מכבר לסרט מצליח, הוזמנה לשאת דברים באירוע. יושבות הראש של האירוע **אבי הלפרן ואיריס לינדנבאום** ייצגו את הדור השלישי בקרב ההנהגה הצעירה של האגודה. מימין לשמאל בתמונה העליונה: **שריל ליפשיץ, אילנה ליפשיץ**, סטלה סקורה, איריס לינדנבאום ויושב ראש האגודה **אלי זבורובסקי**. בתמונה התחתונה: **סוזן ארליך**, ד"ר **שיילה ארליך פרוזנסקי**, אנה ארליך, **סקוט ארליך** ואלי זבורובסקי

אוסטריה

■ התורמת ליד ושם **פיני שטיינדלינג** (משמאל) הגיעה ליד ושם לרגל ביקורו של **האפיפיור בנדיקטוס ה-16**. התלוותה אליה **מירי גרוס** (מימין), מנהלת דסק צרפת, בנלוקס ואיטליה.

צילה

■ **סוזי וסליק ונגרובסקי** השתתפו בעצרת הפתיחה הממלכתית לציון יום הזיכרון לשואה ולגבורה עם **פרלה חזן** (משמאל), מנהלת דסק איברו-אמריקה, ספרד ופורטוגל.

הדסק הנוצרי

■ בטקס הנחת הזרים הממלכתי ביום הזיכרון לשואה ולגבורה הניחו מנהל השגרירות הנוצרית הבין-לאומית ירושלים (ICEJ) **מלקולם הדינג** (משמאל) ומנהלת **הדסק הנוצרי** ד"ר **סוזנה קוקונ** (מימין) זר בשם נוצרים ידידי יד ושם ברחבי העולם.

■ בטקס מרגש תרמו **ססיל ואדוארד מוסברג** ספר תורה שניצל בפולין ליד ושם. בטקס נכחו בתם **לואיז לוין** ונכדם **אלכסנדר לוין** אשר הגיע לישראל במסגרת "מצעד החיים".

■ התורמים **רוזלי וטדי ברמן** הניחו זר בטקס הנחת הזרים הממלכתי ביום הזיכרון לשואה ולגבורה.

קנדה

■ יותר מ-2,000 איש השתתפו בטקס המרכזי לציון יום הזיכרון לשואה ולגבורה של טורונטו וסביבותיה, בניהולם של סגן יושב ראש **אגודת ידידי יד ושם בקנדה לו גרינבאום וג'ו'ס ריפקינד** ממרכז השואה בטורונטו של המגבית היהודית המאוחדת. בטקס המרגש העניק הקונסול הכללי של ישראל בקנדה **אמיר גיסין** תעודת חסידת אומות העולם **לקטרינה דוולינג** (במרכז). קטרינה קיבלה את התעודה בשם אמה ז"ל אשר הצילה את חייה של **ג'ואן סנדרס** בשואה. סנדרס חיה כיום בטורונטו.

חיימה מאיר שטרסברג – תורם וידיד

■ חיימה מאיר ונירה שטרסברג (מימין) מקבלים את מפתח יד ושם מיושב ראש הנהלת יד ושם אבנר שלו. משמאל: פרלה חזן, מנהלת דסק איברו-אמריקה, ספרד ופורטוגל.

הוא אוהד כדורגל מושבע ומיוחד עם פלה, כוכב הכדורגל הברזילי. לנירה ולחיימה מאיר שלוש בנות ותשעה נכדים. מחויבותם העמוקה של בני הזוג להנצחת זיכרון השואה באה לידי ביטוי בעת האחרונה בתרומה הנדיבה שהעניקו ליד ושם – באמצעותה הם ממשיכים להיות פעילים בשימור זיכרון השואה ובהבטחת עתיד טוב יותר למשפחתם, לעם היהודי ולעולם כולו.

■ **חיימה מאיר שטרסברג נולד בנובה סוליה בחבל בסרביה שברומניה.** במלחמת העולם השנייה הוא נכלא עם בני משפחתו במחנה פליטים ליד ברשד, ושם הם חיו בתנאים לא אנושיים וסבלו מקור ומרעב. אביו של חיימה נספה במחנה, אמו ואחיו הצליחו לשרוד. בעת האחרונה הוא חנך ביד ושם שלט הנצחה לזכרם של בני משפחתו אשר נספו בשואה. לאחר המלחמה עלה חיימה מאיר לישראל ובהמשך היגר לוונצואלה, שם הכיר ונשא לאישה את נירה הנדל והיה לאיש עסקים מצליח. חיימה

שם חדש, הנהגה חדשה - אגודת ידידי יד ושם בבריטניה

העתיד. שורה של אירועים לגיוס תרומות מתוכננים למחצית השנייה של שנת 2009.

■ מימין לשמאל: אנטון דל, בריאן מרקסון, מנהלת האגודה לינדה פטרסון, טוני הייאמס ויונתן לאופר

בפברואר נערכה ארוחת בוקר לאנשי עסקים בגלריית האמנות המרשימה של מוזאון המייסדים. העיתונאי דניאל פינקלשטיין נשא דברים, וברקע הוצגו מבחר מיצירותיהם של ויליאם הוגרת, טומס גיינסבורו ואמנים חשובים אחרים. אגודת ידידי יד ושם בבריטניה תמשיך בקמפיין "שומרי הזיכרון" אשר מקדם את גיוס התרומות הנחוצות ומרחיב את מעגל החברים. כמו כן חבר הנאמנים החדש קיבל עליו לגייס תרומות ליד ושם, לחזק את המודעות בבריטניה לנושא השואה, לייצב את מעמדו של יד ושם בהיותו אחד המוסדות החשובים בישראל וברחבי העולם ולהיות שותף איתן למחויבות לזכור את העבר ולהבטיח את

■ **כבר השנה חלו תמורות חשובות בנציגות של יד ושם בבריטניה.** אגודת הצדקה שינתה את שמה הרשמי לאגודת ידידי יד ושם בבריטניה ומינתה חבר נאמנים חדש. ג'פרי פיניק שהנהיג במסירות את קרן יד ושם – בריטניה בחמש השנים האחרונות פרש מתפקידו, ובמקומו התמנה בריאן מרקסון ליושב ראש חבר הנאמנים. בחבר הנאמנים חברים גם מייקל צ'רלס, אנטון דל, איאן פנטון, טוני הייאמס, יונתן לאופר, חנה לופטוס, ג'ונתן מטליס, אסתר טיגר, לינדה פטרסון וז'ק וייסר. האירועים השנה נפתחו בארוחה חגיגית של נשי האגודה בבית פרטי. סגנית שגריר ישראל בבריטניה טליה לדור-פרשר הייתה הדוברת המרכזית באירוע.

פראן סונשיין – יושבת הראש הארצית החדשה של אגודת ידידי יד ושם בקנדה

הצטרפו לחוג ידידי יד ושם היום!

■ בתקופה זו של חוסר ודאות כלכלית ומעשי אנטישמיות גוברים ברחבי העולם, יד ושם מכפיל את מאמציו להנציח את זיכרון השואה ולהנחיל את משמעותה היהודית והאוניברסלית. יד ושם מודה לכם על תרומתכם לפעילויות ההנצחה, התייעוד, המחקר והחינוך שהוא מקיים ומקדם בברכה את התומכים החדשים מהארץ ומהעולם המצטרפים לחוג ידידי.

■ **כדי לתרום* באמצעות כרטיס אשראי או באמצעות המחאה, יש לפנות לכתובת זו:**

אגודת נאמני יד ושם בישראל
יד ושם – רשות הזיכרון לשואה ולגבורה
ת"ד 3477 ירושלים 1034
טלפון: 02-6443417/8
פקס: 02-6443419

דואר אלקטרוני: Israel.society@yadvashem.org.il

* התרומה ליד ושם מוכרת לצורכי מס על פי סעיף 64 א' לפקודת המס.

ייסדה את אחת מקרנות העיזבונות הראשונות של המגבית היהודית בטורונטו. לתפקידה החדש פראן מגיעה כשהיא מצוידת בניסיון רב ובנחישות. "לכבוד הוא לי לשתף פעולה עם יד ושם, הארגון החשוב ביותר בחינוך ובהנצחה בתחום השואה. אני מתכוונת לחזק את מעמדו של יד ושם בקנדה ולפעול עם חבריי לחיזוק מורשת זיכרון השואה ולקידום הסובלנות ברחבי העולם."

■ **פראן סונשיין, אחת המנהיגות החשובות של הקהילה היהודית בקנדה ותורמת מסורה ליד ושם, נבחרה בפברואר 2009 ליושבת הראש הארצית החדשה של אגודת ידידי יד ושם בקנדה.** פראן פעילה זה שנים במסגרת האגודה. כמו בעלה אד, גם היא בת לניצולי שואה, ולדבריה "השואה משפיעה על ראייתנו את החיים". פראן מסורה ומחויבת לקידום החזון של יד ושם בקנדה על ידי גיוס כספים לטובת פעילות חובקת העולם, קידום תכניות החינוך וההנצחה הרבות של האגודה הקנדית ופיתוח מיזמים חשובים בקנדה. פראן משמשת גם חברת הנהלה בארגונים רבים: המגבית היהודית המאוחדת (UJA), המועצה הקנדית להגנה על ישראל והיהודים, קרן בייקרסט, קרן הצדקה לנשים של הקהילות היהודיות באמריקה ועוד. היא שימשה גם סגנית יושבת הראש של UJA בטורונטו. נוסף על כך היא הייתה פעילה בויצו-הדסה קנדה, בישראל בונדס ובי"אש התורה". משפחת סונשיין

בית כנסת במחנה: רפליקה של יצירתו של פליקס נוסבאום הוענקה לאפיפיור (עמ' 5)

פליקס נוסבאום (1904-1944), **בית כנסת במחנה**, סן סיפריאן, 1941

אוסף המוזאון לאמנות השואה, יד ושם

שמן על עץ לבד. תרומת פאול והילדה פרוינד, ירושלים

יד ושם

רשות הזיכרון לשואה ולגבורה

כתב העת **יד ושם ירושלים**

ת"ד 3477 ירושלים 91034

טלפון 02-6443413, פקס 02-6443409

yv.magazine@yadvashem.org.il

www.yadvashem.org